

AKADEMIN FÖR UTBILDNING OCH EKONOMI
Avdelningen för humaniora

Exponering av fotografiets möjligheter

En socialemiotisk analys av fotografier i läromedel

William Reidler och Viktor Jonasson

2020

Examensarbete, Avancerad nivå (yrkesexamen), 30 hp
Svenska språket

Ämneslärarprogrammet med inriktning mot arbete i gymnasieskolan
Examensarbete för ämneslärare: Svenska med didaktisk inriktning (91-120) 30hp
Handledare: Carin Röjdalen
Examinator: Cecilia Annell

Sammanfattning

Denna studie undersöker antalet av den multimodala resursen som kan kategoriseras som fotografi som finns representerat i fyra stycken läromedel för kursen Svenska 1 på gymnasiet. Undersökningsmaterialet avgränsas till de arbetsområden som behandlar de fiktivt berättande genrerna lyrik, epik och dramatik i läromedlen. Med ett urval av tre stycken fotografier från varje läromedel analyseras också samspelet mellan den multimodala resursen och den tillhörande texten. Dessutom undersöker studien om det råder några likheter eller skillnader för fotografierna gällande deras kommunikationssyfte och potential som meningsskapande. Undersökningen tar avstamp i den socialsemiotiska teorin på multimodalitet och genom både en kvantitativ och kvalitativ metodansats besvaras frågeställningarna. Studien visar att antalet fotografier som används som multimodal resurs är jämt i tre av fyra undersökta läromedel. Ett av läromedlen använder en mindre mängd fotografier som multimodal resurs. Undersökningen visar också att det råder ett samspel mellan fotografiet och den tillhörande texten i de flesta av exemplen med ett fåtal undantag. Studien uppmärksammar dessutom likheter och skillnader mellan fotografiernas kommunikationssyften och potentialer som meningsskapande.

Nyckelord: socialsemiotik, multimodalitet, meningsskapande, resurs, fotografi, analoga läromedel, digitala läromedel, gymnasiet, svenska

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	2
1.1	Syfte.....	2
1.2	Frågeställningar.....	3
2.	Bakgrund.....	4
2.1	Styrdokument om digital kompetens och multimodalitet.....	4
2.2	Epik, lyrik och dramatik.....	5
2.3	Begrepp och definitioner.....	6
2.3.1	Lärobok och läromedel.....	6
2.3.2	Multimodalitet.....	7
2.3.3	Fotografi.....	7
2.3.4	Beståndsdel i fotografi.....	8
2.3.5	Meningsskapande funktion.....	8
3.	Tidigare forskning.....	9
4.	Socialemiotiskt perspektiv på multimodalitet.....	11
4.1	Teoretiskt tillvägagångssätt i undersökningen.....	12
5.	Metod.....	13
5.1	Kvantitativ metod.....	13
5.2	Kvalitativ metod.....	14
5.3	Hermeneutisk metod.....	14
5.4	Avgränsningar och urval.....	15
5.5	Material.....	16
5.5.1	Svenska impulser 1.....	16
5.5.2	Svenska helt enkelt 1.....	17
5.5.3	Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1.....	18
5.5.4	Digilär läromedel Svenska 1.....	20
6.	Resultat.....	22
6.1	Representation av fotografier i läromedlen.....	22
6.1.1	Svenska impulser 1.....	22
6.1.2	Svenska helt enkelt 1.....	23
6.1.3	Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1.....	23
6.1.4	Digilär läromedel Svenska 1.....	24
6.1.5	Den kvantitativa undersökningens resultat.....	25
6.2	Fotografiernas meningskapande funktion.....	25
6.2.1	Svenska impulser 1.....	25
6.2.1.1	Bob Dylan.....	25
6.2.1.2	Jonglerande man.....	27
6.2.1.3	Katt med tulpaner.....	28
6.2.2	Svenska helt enkelt 1.....	29
6.2.2.1	Kvinna med vykort.....	29
6.2.2.2	Kvinna på café och flygande duvor.....	30
6.2.2.3	Man med klocka.....	31
6.2.3	Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1.....	32
6.2.3.1	Litteraturmagasinet Babel.....	32
6.2.3.2	Harry Potter och hippogriffen Vingfåle.....	33
6.2.3.3	Karin Boye.....	34
6.2.4	Digilär läromedel Svenska 1.....	36
6.2.4.1	Grekisk antik teater i Delfi.....	36
6.2.4.2	Läsande man och flygande bokstäver.....	37
6.2.4.3	Kvinna i röd klänning.....	38
6.3	Likheter och skillnader i användandet av fotografier som multimodal resurs.....	39
7.	Diskussion.....	41
8.	Slutsatser.....	44
9.	Framtida forskning.....	45
	Referenser.....	46

1. Inledning

Digitaliseringen har mer eller mindre påverkat alla yrkesprofessioner idag. Digitala verktyg anses ofta inneha funktioner som kan effektivisera samhällets olika sfärer och skolväsendet är definitivt inte ett undantag. I skolorna synliggörs det hur digitala läromedel blir allt vanligare. Både lärare och elever får i allt större utsträckning anpassa sig till denna utveckling. Elever har traditionellt sätt använt verktyg som böcker, papper, pennor och sudd i sitt studerande. Nuförtiden är det inte ovanligt att digitala böcker och datorer med redigeringsprogram i allt större utsträckning blivit de nya dominerande verktygen för studier. Det sker en digital utveckling som samhället försöker anpassa sig efter och utnyttja sig av. I läromedlen som används på skolorna idag finns det multimodala resurser, det vill säga bilder, symboler, videoklipp och olika texter. Den multimodala texten har färger, illustrationer, olika arrangemang och textstilar. Ofta samverkar multimodala resurser med varandra, exempelvis kan ett foto och en text vara sammanknutna och därmed tillsammans förmedla kunskap i ett och samma syfte. Digitaliseringens framfart har skapat nya tekniker, verktyg och möjligheter för det multimodala resursanvändandet. Detta innebär att nya och fler sätt att förmedla kunskap med hjälp av multimodala resurser kan ske, och även då med nya multimodala resurser som kan samspela med varandra. Digitaliseringen har gjort det möjligt att exempelvis använda tekniska och digitala multimodala resurser som rörliga bilder, ljudklipp och interaktiva frågesporter på ett sätt som inte är möjligt i analoga läromedel. Däremot finns det multimodala resurser som används i såväl analoga som digitala läromedel. Bland annat fotografier, ritade teckningar och symboler. Trots denna digitala utveckling används fortfarande analoga läromedel i stor utsträckning på skolorna. Vi har valt att rikta vår studie mot både analoga och digitala läromedel som används ute på skolorna idag på grund av vår gemensamma erfarenhetsbas gällande vad det är för läromedel som används i undervisningen idag.

Fortsättningsvis redogörs det för vad denna undersökning har för syfte och vilka frågeställningar som ska diskuteras och besvaras.

1.1 Syfte

Detta arbete syftar till att ge ny kunskap inom det multimodala forskningsfältet. Genom att undersöka och analysera den multimodala resursen fotografi kan arbetet bidra med kunskap om hur fotografierna samspelar med tillhörande texter i arbetsområdena som behandlar epik, lyrik och dramatik i läromedel inom Svenska 1 kursen för gymnasiet. Syftet är också att ge kunskap kring om det råder några likheter eller skillnader i hur fotografierna används i de olika läromedlen. Ett annat syfte är att arbetet vill belysa hur fotografier har en möjlighet till att bli meningsskapande för dess betraktare. Slutligen önskar studien också påvisa om det finns likheter eller skillnader gällande antalet fotografier som finns representerade i läromedlen.

1.2 Frågeställningar

- Vilket antal av den multimodala resursen fotografi går att finna i de olika läromedlen som undersöks kring arbetsområdena epik, lyrik och dramatik?
- Vilket samspel finns det gällande de valda fotografierna som undersöks och de tillhörande skrivna texterna i läromedlen kring arbetsområdena epik, lyrik och dramatik?
- Vilka likheter och skillnader finns det kring användandet av fotografier som multimodal resurs och de tillhörande skrivna texterna i de olika läromedlen kring arbetsområdena epik, lyrik och dramatik?

2. Bakgrund

Denna del av arbetet syftar till att ge en beskrivning av vad som står skrivet i gymnasieskolans styrdokument om digitalisering och multimodalitet. Begreppen epik, lyrik, dramatik och fotografi kommer även att konkretiseras. I följande avsnitt kommer även andra begrepp som och definitioner som används inom vårt teoretiska perspektiv att utredas, förtydligas och förklaras. Dessa begrepp och definitioner konkretiseras för att visa hur författarna i detta arbete valt att tolka och använda dem.

2.1 Styrdokument om digital kompetens och multimodalitet

Gymnasieskolans uppdrag är brett men övergripande handlar det om ett kunskapsbyggande och att ge elever förutsättningarna till att utvecklas. Efter utbildning på en gymnasieskola ska eleverna aktivt kunna delta i både yrkes- och samhällslivet. Eftersom skolans uppdrag är att förbereda eleverna till att kunna verka i samhället behöver skolan förmedla sådana kunskaper som är relevanta för det komplexa samhället som råder. Det stora informationsflödet och den ökade digitaliseringen är ett led i detta vilket eleverna behöver kunskap om och förmåga till att kunna utnyttja på ett effektivt och konstruktivt sätt. I och med den tekniska utvecklingen ställs nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta i förhållande till denna utveckling och där ska skolan fylla rollen som förmedlare där förutsättningar för en bredare kunskap om området ska kunna erbjudas (Skolverket, 2020). Följande citat är vad skolverket menar är en central del i gymnasieskolans uppdrag gällande digital kompetens:

-I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas *digitala kompetens*. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information. Genom dessa kunskaper och förhållningssätt kopplade till digital kompetens, entreprenörskap och innovationstänkande utvecklar eleverna förmågor som är viktiga i såväl arbets- och samhällslivet som vid vidare studier (Skolverket, 2020).

Några huvudsakliga mål för gymnasieskolan bearbetar just digitaliseringens innebörder och att kunna utnyttja dessa aspekter på ett välfungerande sätt. Efter utbildningen ska eleverna kunna "använda såväl digitala som andra verktyg och medier för kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande" (Skolverket, 2020). Läromedel är ett kraftfullt verktyg för både kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande i klassrummet. Vare sig det är ett analogt eller digitalt läromedel är dess syfte att utveckla dessa förmågor hos eleverna.

Multimodalitet är inte någonting som var frånvarande före digitaliseringens framväxt men bredden av multimodala resurser har ökat dramatiskt de senaste årtiondena. Med multimodala resurser menas då fler kommunikationssätt än tal och skrift, exempelvis rörliga bilder, inspelade ljud, illustrationer och digitala kunskapsprövningar. För utbildningens del har digitaliseringen inneburit att arbetsätt och undervisningsformer utvecklats och förändrats. Jenny Edvardsson, Anna-Lena Godhe och Petra Magnusson konkretiserar detta på ett tydligt sätt studien

Digitalisering, literacy och multimodalitet utgiven år 2018. De menar att digitaliseringen inneburit ökade möjligheter för lärarens didaktiska val i undervisningen. Läsning av text i en lärobok har traditionellt varit i centrum för lärandet men i och med den digitala utvecklingen har nya kommunikationsmönster blivit aktuella. Det kan vara allt från Youtube-klipp till instagramflöden (Edvardsson, Godhe och Magnusson, 2018, 51–52).

2.2 Epik, lyrik och dramatik

Begreppen epik, lyrik och dramatik kan kategoriseras under en och samma definition, fiktivt berättande. De är alla litterära genrer. Även om dessa litterära genrens berättande sker skriftligt eller muntligt skiljer de sig åt.

Begreppet epik härleds från det grekiska begreppet epos. Däremot är epik idag ett paraplybegrepp för skönlitteratur överlag medan eposet är en särskild berättelsekonst (NE, 2020). Odysséen och Iliaden kan betecknas vara sådana berättelser som lagt grunden för berättelsekonsten eposet syftar till och då i synnerhet för det västerländska (NE, 2020). Eposet har några gemensamma teman vilket Jimmy Vulovic redogör för i boken *Narrativanalys* utgiven år 2013. Vulovic beskriver bland annat att eposet är skrivet i en versifierad hög stil, handlingen utspelar sig i en förgången tid och gudomligheter påverkar karaktärerna vilka ofta utgörs av en eller flera hjältar (Vulovic, 2013, 12–13). Även om begreppet epik har direkt koppling till det grekiska begreppet epos har det genomgått förändringar de senaste årtusendena. Skildringarna i berättelserna har varit och är under ständig förändring. Genom en överblick av tidsepokerna synliggörs det hur olika genrer och teman skildras i berättelser. Allt ifrån riddarromaner till filosofiska berättelser och satirer (Vulovic, 2013, 28–34).

Lyrik skiljer sig från epiken genom att det är en annan berättelseform och genre inom fiktivt berättande. Lyrik kan inneha en form bestående av fonetisk-musikala kvaliteter (NE, 2020). Christian Janss, Arne Melberg och Christian Refsum i boken *Lyrikens liv* utgiven år 2014 menar att lyrik har haft några huvudsakliga kännetecken genom tiderna. Musikalitet och visualitet är först och främst det äldsta kriteriet vilket har att göra med att lyriken, likt epiken, har sitt ursprung i Grekland. Ordet lyrik härleds ur det grekiska ordet *lyra*, vilket ursprungligen hade en direkt koppling till sång framfört tillsammans med ett spel på stränginstrumentet lyra. Förutom det musikaliska kriteriet är bland annat några andra vanligt förekommande kännetecken att det råder en närhet mellan den talande och det omtalade, att det finns en meningstäthet, självreflexivitet och korthet (Janss, Mellberg och Refsum, 2004, 16). Det finns även bestämda former som är vanliga för lyriken, att den är skriven med versmått, det vill säga en bestämd organisering av takten i en vers. Vanligtvis för de germanska språken menas då en metrisk rytm mellan betonade och obetonade stavelser som strukturerar denna rytmiska indelning. Att rimma har också traditionellt varit en förekommande form för lyriken som även den skapar en rytm. Rytm kan således vara det mest väsentliga för att lyriken ska upplevas betydelsefull, framför allt i ett historiskt perspektiv (Janss, Mellberg och Refsum, 2004, 49–59). Det är viktigt att poängtera att dessa kännetecken och former för lyriken är något som varit traditionellt bundet till den. Idag behöver inte lyrik skrivas på ett särskilt sätt utan det råder en

frihet hos författaren för vad som kan och får kallas lyrik. Modernismen är framför allt en tidsperiod som särskilde det traditionella från det nya, det friare och experimentfulla (Janss, Mellberg och Refsum, 2004, 16–47).

Birthe Sjöberg som skrivit boken *Dramatikanalys, En introduktion* utgiven år 2006 menar att dramatiken i huvudsak är tänkt att uppföras. Textmässigt skiljer sig dramatexten från dikten och romanen på så sätt att den syftar till att ge en beskrivning av en fiktiv teaterföreställning. Med fiktiv menar Birthe (2006, 13) att den inte är en verklig föreställning, men kan bli. Författaren som skriver romaner kan återge ingående beskrivningar av karaktärer redan i berättelsens inledning men detta är inte möjligt i ett drama. Dramaförfattaren använder istället dialoger, scen- och spelanvisningar i första hand för att tala om personers karaktärsdrag. Tomrummen i ett drama är också något som skiljer den från romanen. I dramat framkommer miljöbeskrivningar och karaktärsbeskrivningar utan att det behöver stå i klartext. Det behöver inte framkomma långa beskrivningar om karaktärernas röster, kroppsrörelser, kläder och känslor, vilket är fallet i romanen (Birthe, 2006, 13).

Följande citat kan ge en sammanfattning vad som är de stora skiljelinjerna mellan epiken, lyriken och dramatiken på ett koncist och träffsäkert sätt. “Medan epiken har sin styrka i breda beskrivningar av en yttre verklighet och lyriken i analyser av subjektiva självtillstånd, utspelar dramat i ett “mellanmänniskt” område, alltså i handlande människors möten med varandra” (NE, 2020). Det är på dessa sätt vi betraktar de olika berättelseformerna.

2.3 Begrepp och definitioner

2.3.1 Lärobok och läromedel

Begreppet lärobok är i både forskningsfältet och styrdokumentet något som inte är definierat på ett tydligt sätt. En definition som Staffan Selander applicerade på begreppet skedde i slutet av 1980-talet där han beskriver en lärobok som en pedagogisk text och som “ett material som har framställts och strukturerats med syfte att användas i utbildning” (Selander, 1988, 96–97 refererad i Waltå, 2011, 18). En pedagogisk text kan innehålla skrifter, bilder, illustrationer och multimodala resurser. En annan forskare som sökt definiera begreppet lärobok är Tom Wikman. Wikman menar även han att det är svårt att skapa en enhetlig definition för själva begreppet. Han har undersökt vilka egenskaper som är utmärkande för läroböckerna och menar att begreppet lärobok definieras av en speciell text som är tillrättalagd i ett syfte att fungera i undervisning som en förmedlare av information och hjälper att skapa förhållningssätt till vad kunskap är (Wikman, 2004, 19 refererad i Waltå, 2011, 18). Waltå menar att multimodala texter bör ingå i definitionen för pedagogisk text och att en lärobok ska definieras som både läromedel och pedagogisk text. Däremot poängterar hon att en pedagogisk text och läromedel inte behöver vara en lärobok (Waltå, 2011, 18). I detta arbete har begreppet läromedel använts för att definiera materialet som blivit undersökt.

2.3.2 *Multimodalitet*

Ordet multimodal kommer ursprungligen från latin där multi betyder mång- och modal, ursprungligen från modus, betyder sätt- (SAOB, 2020). En text som innehåller ett flertal olika kommunikationsformer kallas för multimodal. En multimodal text kan innehålla kommunikationsformer som i sin tur relaterar till skriften i form av text och bild, tal, musik, bilder, rörliga bilder, rörliga bilder och musik, design, illustrationer, layout och typografi (Björkvall, 2019, 8). Det är på detta sätt vi använder oss av begreppet multimodalitet, liksom en multimodal resurs är ett kommunikationssätt.

2.3.3 *Fotografi*

Det första fotografiet anses tillkommit i Frankrike åren 1826–1827 av Joseph Nicéphore Niépce. Den principiella kunskapen för hur själva processen fungerar var dock känd många år tidigare (Hacking, 2013, 18). Aristoteles upptäckte hur ljuset kan projicera en bild i ett mörkt rum redan år 350 f.v.t. Begreppet fotografi härstammar nämligen från grekiskan där *fos* betyder ljus och *grafein* betyder skriva. Det vill säga “att skriva med ljus” är att fotografera. Tekniken för att göra det möjligt, det vill säga att fånga en bestående bild av verkligheten kom dock långt senare (Lindberg, 2006, 12–13). Niépces kända fotografi år 1826–1827 utgjorde en startpunkt för det fotografiska mediet (Hacking, 2013, 18). Men själva tekniken blev känd för allmänheten år 1839 då Louis Jacques Mandé Daguerre lanserade den fotografiska tekniken för den franska vetenskapsakademien. Manualer för hur fotografi var möjligt kom redan samma år i bokhandeln (Lindberg, 2016, 12). Fotografiets utveckling kunde ske genom upptäckten av olika ljuskänsliga ämnen. Ljuset behövde påverka ett fysiskt föremål på samma sätt som när solstrålar ger en människan solbränna. Olika ljuskänsliga ämnen och metoder testades och utvärderades. Niépce lyckades skapa sitt kända fotografi *Utsikt från fönstret* med hjälp av bitumen, en beläggning på metallskivor som blev hårt av ljus (Hacking, 2013, 19–20).

Den digitala fototekniken utvecklades för ungefär 45 år sedan i relation till rymdforskningens framfart. Tanken var att utveckla tekniker och system för att kunna skicka bilder med radiovågor från rymdsonder. Det utvecklades då en teknik för att överföra visuell information till binära datakoder, vilket sedermera gav upphov till begreppet “digital bildbehandling”. Ett digitalt fotografi består i denna form av en mängd bildelement som kallas för pixlar. Varje pixel i ett digitalt fotografi innehåller information om ljus och färg. En analog bild kan framställas genom digital bearbetning genom att den exempelvis skannas, för att på så vis få den digitala informationen framställd genom pixlar. En fotograf kan också ta ett digitalt fotografi som direkt avbildar fotografiet med pixlar med en digital kamera (Edwards, 2007, 179–180).

Vår definition av fotografi utgår från dessa beskrivningar av ovanstående kriterier, det vill säga ett fotografi är en bestående bild av verkligheten som producerats antingen på ett traditionellt eller digitalt sätt.

2.3.4 Beståndsdel i fotografi

När vi talar om en beståndsdel utgår vi från det sätt som Gunther Kress använder begreppet på i boken *Multimodality, A social semiotic approach to contemporary communication* utgiven år 2010. Begreppet som sådant är direkt knutet till det socialsemiotiska perspektivet på multimodalitet. Den multimodala resursen fotografiet kan innehålla olika beståndsdelar som alla visar någonting såväl enskilt som i relation till andra beståndsdelar i samma fotografi. Ett fotografis olika beståndsdelar och arrangemanget av dem kan förändra dess kommunikationssyfte. Ett fotografi av en man som ska skjuta en fotboll in i ett fotbollsmål utgörs av flera beståndsdelar. Det vill säga mannen, fotbollen och fotbollsmålet är alla beståndsdelar i ett och samma fotografi. Hur dessa beståndsdelar sedan är arrangerade påverkar fotografiets kommunikationssyfte.

2.3.5 Meningsskapande funktion

Begreppet meningsskapande funktion utgår även det från det socialsemiotiska perspektivet på multimodalitet. En multimodal resurs kan ha potentialer för att inneha en meningsskapande funktion för mottagaren. Förutsättningarna för detta är baserade på bland annat arrangemanget av beståndsdelarna i den multimodala resursen och i vilken social och kulturell miljö den används i. Med social och kulturell miljö menas i vilket sammanhang som mottagaren befinner sig i. Sammanhanget är avgörande för hur den multimodala resursen får en mening i ett kommunikationssyfte. Den sociala och kulturella miljön skapar förutsättningarna för en individs erfarenheter och referensbas. Det är genom dessa som en individ sedermera kan ta till sig och förstå olika fenomen. Dessa resonemang grundar sig på Gunther Kress (2010, 59) perspektiv på multimodala resurser.

3. Tidigare forskning

Det finns en viss mängd tidigare forskning inom detta forskningsområde som undersökt multimodalitet och dess funktioner, roll, bredd samt utformning i läromedel för skolan. Nedan kommer sådan tidigare forskning att presenteras för att ge en större överblick på vad denna forskning givit för resultat. Detta i sin tur kommer att skapa en större förståelse för vad detta arbete kan bidra med, vilket är något som sedermera diskuteras i slutet av arbetet.

Petra Magnusson som arbetat som lärare sedan 1980-talet har skrivit en avhandling vid namn *Meningsskapande möjligheter, multimodal teoribildning och multiliteracies i skolan* år 2014. Hennes undersökning har en didaktisk inriktning med teori från det multimodala forskningsfältet. Det hon intresserar sig för i sin undersökning är vilka möjligheter som den medieteknologiska utvecklingen ger. Denna utveckling är någonting som Magnusson (2014, 10) dessutom menar förändrar villkoren och förutsättningarna för hur vi kommunicerar. Magnussons syfte med avhandlingen kan urskiljas vara att föra forskningen närmare undervisningspraktiken. Forskningsanknytning menar hon är en viktig faktor till goda kunskapsresultat. I skollagen står det dessutom att utbildningen ska vila på en vetenskaplig grund. Magnussons undersökning grundar sig i och med detta på att utvärdera och analysera den multimodala teoribildningen i relation till undervisningspraktiken. Hennes frågeställningar har därmed en direkt koppling till den multimodala teoribildningen hon utvärderar (Magnusson, 2014, 25). Magnussons (2014, 242) slutsatser med undersökningen är dels att i den multimodala teoribildningen finns det didaktiska verktyg som skulle utveckla elevers meningsskapande utifrån nutidens förutsättningar och villkor. Dels att skolans meningsskapande arbete bör utgå från en icke-hierarkisk och inkluderande syn på teckenvärldar och medier. Slutligen menar hon således att styrdokumentet behöver formuleras annorlunda och synen på skönlitteratur problematiseras.

På ett universitet för utländska språk i Kina har en forskare vid namn Kelu Wang genomfört en studie vid namn *Showing or Telling a Story: A Comparative Study of Public Education Texts in Multimodality and Monomodality* vilken är utgiven i en journal år 2013. Sammanfattningsvis har Wang undersökt vilket meningsskapande en multimodal text kan medföra när betraktaren arbetar med den i jämförelse med en monomodal text. Wang utgick från två multimodala och en monomodal text inom samma ämnesområde och som ämnade sig fungera som läromedel på en offentlig skola (Wang, 2013, 136). Wang (2013, 144) kom till slutsatserna att texterna har olika effekt på läsaren eller tittaren. Förståelsen för ämnet ter sig dessutom uppstå på olika nivåer. Exempelvis kan den multimodala texten med bilder medföra ett intresseväckande hos betraktaren på ett annat sätt än vad den monomodala texten gör. Den monomodala texten har istället en fördel i att den beskriver ämnet djupgående och heltäckande (Wang, 2013, 144).

En forskare vid namn Malin Norberg på Stockholms universitet i Sverige har skrivit en rapport i journalen *Designs for learning* år 2019. Norberg (2019, 54) undersökte den multimodala resursens potential för meningsskapande i läromedel för ämnet matematik. Hon undersökte dessutom om det fanns någon skillnad gällande de multimodala resursernas potential i olika medier, det vill säga både i tryckta böcker och digitala (Norberg, 2019, 59). Genom att

undersöka 40 utdrag i 17 olika läromedel landade hon bland annat i slutsatserna att olika multimodala resurser var meningsskapande på olika sätt. Ofta kompletterade också resurserna varandra för att få en mening. Exempelvis upptäcktes det att matematiska symboler fungerade för att förstå hur någonting skulle räknas medan en tillhörande bild förklarade ytterligare hur detta skulle gå till (Norberg, 2019, 59). Norberg (2019, 59) hävdar även att multimodala resurser i vissa fall kunde förvirra eleven då det fanns mer information representerat än nödvändigt. Hon upptäckte dessutom att det fanns skillnader kring resursanvändandet i en jämförelse mellan tryckta och digitala böcker. Vissa multimodala resurser var möjliga att flytta runt i ett interaktivt syfte och videoklipp kunde spelas upp för att ytterligare förklara saker i det digitala formatet. Sammanfattningsvis påvisade Norberg (2019, 60) att de multimodala resurserna text, bilder och matematiska symboler används på olika sätt i olika övningar både i samma läromedel och mellan läromedel. Dessutom hävdade hon att ibland kunde multimodala resurserna skapa mer förvirring än mening. Detta innebär att såväl lärare, utgivare och författare noga behöver avväga användningen av multimodala resurser för att de ska få en meningsskapande funktion.

Två forskare vid namn Katerina Dermata och Yannis Skarpelos vid Panteion University i Aten, Grekland har utgivit en rapport år 2017 i *Journal of visual literacy*. Deras studie behandlar barns utveckling av läsförmåga i relation till bilder i korta berättelser (Dermata och Skarpelos, 2017, 202). Studien formades genom intervjuer av barn i åldrarna 6 år som läst berättelser som hade tillhörande bilder. De ställde öppna frågor till barnen där de fick förklara vad bilderna representerar, vad de betydde för dem och på vilket sätt dessa kom fram till det. Alla deltagarna blev tillfrågade att berätta historien i boken genom att tolka bilderna. Genom denna process klargjordes vilka visuella element som formade barnens tänkande. I vissa fall identifierade Dermata och Skarpelos (2017, 201) beståndsdelar i bilderna som hade stor vikt för förståelsen där de sedan frågade barnen vad dessa beståndsdelar hade för betydelse för dem. Barnens generella läsbeteende och reaktioner identifierades också. Slutsatserna med studien var bland annat att när barn läser i ett meningsskapande syfte kopplas de multimodala bilderna till deras personliga erfarenheter vilket utgör förutsättningar för deras vidare tolkningar. Dessutom fann Dermata och Skarpelos (2017, 200) att en visuell uppfattning inte sker genom en passivitet utan genom ett mer energiskt tankesätt.

4. Socialsemiotiskt perspektiv på multimodalitet

Denna del av arbetet syftar till att teoretisera begreppet multimodalitet och att beskriva hur det ska förstås i relation till vår undersökning. Några ledande forskare på ämnet multimodalitet är framförallt Gunther Kress och Theo Van Leeuwen, vilka båda skrivit en rad böcker inom området både individuellt och gemensamt. Deras resonemang kommer ligga till grund för begreppsapparaten. Multimodalitet är ett brett begrepp och detta arbete har anammat ett socialsemiotiskt perspektiv på multimodalitet. Vad detta perspektiv innebär ska vidare utredas.

Det främsta intresset för den socialsemiotiska teorin är mening i alla dess former. Mening är något som skapas i sociala miljöer och i sociala interaktioner. Meningsskapandet är i detta fall direkt knutet till semiotiken, det vill säga läran om tecken och deras betydelse. Tecken är således kärnenheten i teorin (Kress, 2010, 54).

Begreppet semiotisk resurs är ett nyckelbegrepp inom socialsemiotiken. Begreppet myntades av Michael Halliday i samband med att han förklarade att grammatiken av ett språk inte är en kod eller specifika regler för att skapa korrekta meningar utan istället en resurs för att skapa mening (Leeuwen, 2004, 3, se även Kress, 2010 och Jewitt, 2009). Leeuwen har arbetat med att utveckla detta perspektiv av grammatiken av semiotiska arrangemang där han definierar semiotiska resurser som de handlingar och artefakter vi använder oss av för att kommunicera vare sig de är producerade fysiskt med röst, ansiktsuttryck eller gester såväl som teknologiskt med hjälp av penna, papper och datorer. Traditionellt sätt användes begreppet tecken för dessa semiotiska resurser. Tecken i denna mening kunde vara ansiktsuttryck eller färger som innehade olika betydelser. Det fundamentala konceptet av semiotik bestod av denna betydelse av tecken. Inom socialsemiotiken är begreppet resurser mer lämpat att använda för att skilja och undvika att tecken är något som har en given förbestämd betydelse (Leeuwen, 2004, 3–4). Den semiotiska meningen och potentialen av en given semiotisk resurs bör studeras i ljuset av hur resursen varit, är och kan vara i ett kommunikationssyfte. Det kan handla om att skapa en form av bank där den givna semiotiska resursen dokumenteras för att kunna se hur resursen använts tidigare, hur den används nu och hur den kan tänkas att användas i framtiden (Leeuwen, 2004, 5).

Den socialsemiotiska teorin kan enligt Kress (2010, 59) säga någonting om meningsskapandet och funktionen i tecknen och dess arrangemang. På följande sätt beskriver Kress (2010, 59) socialsemiotiken och den multimodala dimensionen på teorin:

Social semiotics and the multimodal dimension of the theory, tell us about interest and agency; about meaning (-making); about process of sign-making in social environments; about the resources for making meaning and their respective potentials as signifiers in the making of signs-as-metaphors; about the meaning potentials of cultural/semiotic forms. The theory can describe and analyse all signs in all modes as well as their interrelation in any one text (Kress, 2010, 59).

Enligt Kress kan alltså socialsemiotik och den multimodala dimensionen av teorin förklara för oss om meningsskapande, processer av teckenskapande i sociala miljöer, tillgångarna av ett meningsskapande och dess potential för signifikanta där tecken får en metaforisk innebörd och

meningsskapande potentialer för kulturella och semiotiska former (Kress, 2010, 59). Teorin kan i och med detta förklara och analysera alla tecken i alla arrangemang såväl som deras inbördes förhållande i en given text samt vilken funktion dessa får för mottagaren beroende på dess sociala och kulturella kontext.

Kress (2010, 81) särskiljer olika multimodala resurser från varandra i förhållande till dess förutsättningar för att inneha en meningskapande funktion. Han exemplifierar detta genom att beskriva förutsättningarna för talet respektive bilden. När en person talar kommer ljuden och orden efter varandra i en organiserad ordning vilket i sig utgör grunden för dess meningskapande funktion. Bilden utgörs istället av andra förutsättningar. Den visas på en yta, oftast på en begränsad sådan där alla dess beståndsdelar är synliga och överblickbara samtidigt. Arrangemanget hos beståndsdelarna till varandra i bilden utgör grunden för dess meningskapande funktion. Kress (2010, 82) fortsätter med att förklara att bilden som multimodal resurs är baserad på logiken om utrymme. Bilden använder utrymmet som finns tillgängligt på exempelvis ett papper, en vägg eller på framsidan av en T-shirt. Meningsskapandet är sedermera beroende av positioneringen av beståndsdelarna på det utrymmet men också i förhållande till olika storlekar, färger, linjer och former.

4.1 Teoretiskt tillvägagångssätt i undersökningen

I enlighet med beskrivningen av det teoretiska perspektivet är det knutet till meningskapande i sociala miljöer och i sociala relationer. Kress (2010, 59) hävdade bland annat att multimodala resurser har en metaforisk innebörd som är meningskapande i relation till kulturella och sociala miljöer. Han menade dessutom att bildens meningskapande funktion utgörs av dess förutsättningar av arrangemanget (Kress, 2010, 81–82). Beståndsdelarna i bilden och deras positionering till varandra har en stor betydelse för den multimodala resursens funktion. I vår tolkning av den multimodala resursen fotografi kommer vi utgå från dessa beskrivningar, det vill säga att fotografiet som multimodal resurs kan innebära en potential för meningskapande i den sociala miljön den används i och utifrån den kulturella miljön den används inom. För att exemplifiera vår användning av teorin kommer vi likt Kress (2010, 59, se även Kress 2010, 81–82) att analysera, dels fotografiets beståndsdelar i relation till varandra, dels fotografiets arrangemang i relation till tillhörande text samt i vilket avseende fotografiet får en meningskapande funktion i sammanhanget. Detta får då också en naturlig koppling till den hermeneutiska metoden och tolkningscirkeln i och med att olika delar, så som fotografiets och textens beståndsdelar får en meningskapande funktion för sammanhanget, det vill säga helheten. Vad tolkningscirkeln innebär kommer att redogöras för mer ingående i kapitlet om metod. Den multimodala resursen kommer att studeras i ljuset av hur den fungerar i ett kommunikationssyfte och hur dess meningskapande funktion uppstår både för sig själv och i relation till den tillhörande texten.

5. Metod

Metoderna för detta arbete sker i två former. Först och främst genom en kvantifiering av data där den multimodala resursen fotografi i varje läromedel identifieras och räknas. För det andra används en kvalitativ metod, närmare bestämt den hermeneutiska för att analysera utvalda fotografiers samspel med tillhörande texter. Vad dessa två metoder innebär kommer det följande att redogöras för.

5.1 Kvantitativ metod

För att kunna sammanställa ett resultat över omfånget av de multimodala resurser som synliggörs i de läromedel som undersöks måste en kvantifiering ske. Detta arbete kommer därför att visa upp en kvantitativ dokumentation och analys över fotografiet som multimodal resurs i de arbetsområden i läromedlen som berör epik, dramatik och lyrik. På detta vis kommer det kunna ske en bedömning av den multimodala resursens omfattning. Källmaterialet i detta fall består av de analoga och digitala läromedlens arbetsområden som ligger till grund för undersökningen vilka också kommer att fungera som rådata för den kvantitativa undersökningen. Detta kommer då vidare att ligga till grund för de slutsatser och tolkningar som går att presentera utefter det som datan visar. Att använda den kvantitativa metoden är i sig endast ett hjälpmedel för denna analys. Syftet är alltså inte att bara redovisa siffror och statistik. Utan syftet är framförallt att tolka statistiken på så sätt att resultatets innebörd kan klargöras och återkopplas till frågeställningarna i denna undersökning (Eggeby och Söderberg, 1999, 19–21).

I denna undersökning kommer det kvantitativa resultatet att presenteras och illustreras med ett grafiskt hjälpmedel. Presentationen av resultatet med hjälp av grafik ämnar till att hjälpa läsaren att få en tydligare överblick över resultatet. Det grafiska hjälpmedlet som valts för denna undersökning är ett diagram, närmare bestämt ett stapeldiagram som Eva Eggeby och Johan Söderberg (1999, 207) anser är väl lämpat för uppsatser vilket de beskriver i boken *Kvantitativa metoder: för samhällsvetare och humanister*. Stapeldiagrammet är ett koordinatsystem som innehåller en y-axel och x-axel. Frekvensen sätts mot y-axeln och variabelns värde mot x-axeln. Variabeln i diagrammen som kommer att vara representerade i detta arbete är diskreta där värdena är exakta och avskilda från varandra. Då målas de olika frekvenserna som staplar vars höjd är en motsvarighet till frekvensen och där bredden är exakt för alla variabelvärden. På detta sätt blir indelningen i stapeldiagram kvalitativ enligt Eggeby och Söderberg (1999, 207).

Insamlandet av datan i denna uppsats sker genom att granska och sammanställa den multimodala resursen som kategoriseras som fotografi. Sedan presenteras resultatet av den insamlade datan av denna multimodala resurs i ett syfte att kunna jämföra och visa ett resultat av de olika läromedlens multimodala arbetssätt och kommunikationssyften. Varje läromedels användning av fotografiet som en multimodal resurs kommer att presenteras med stapeldiagram enligt ovanstående metod.

5.2 Kvalitativ metod

Till skillnad från den kvantitativa forskningen vilken syftar till att analysera data och statistisk för att påvisa generella resultat är den kvalitativa forskningen i huvudsak intresserad av meningar eller innebörder. Johan Alvehus beskriver i boken *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok* utgiven år 2013 att något som är centralt i den kvalitativa forskningen är att utveckla vårt sätt att betrakta vår omvärld och bidra med en mer nyanserad förståelse av den (Alvehus, 2013, 23). Kvalitativ forskning är tolkande forskning och syftar till att skapa en mer generell förståelse av olika fenomen. Något som är viktigt att poängtera är att med tolkning menas inte att enbart utgå från forskaren, vilket kan anses vara för subjektivt att bygga vetenskap på. Tolkningarna är något som uppstår i relation till något, ofta i samhörighet med ett teoretiskt perspektiv. De får på så sätt ett ramverk av förförståelse och något att utvärderas mot (Alvehus, 2013, 22–23). Det finns inte heller en definition av tolkning utan metoderna för tolkningsprocesser har förändrats genom tiderna. Detta arbete antar en hermeneutisk metod.

5.3 Hermeneutisk metod

Hermeneutiken handlar om tolkning likt ovan beskrivet. Begreppet som sådant betyder tolkningskonst. Till en början användes metoden för att uttyda och utlägga religiösa eller klassiska texter. Idag används metoden ofta på alla former av texter och framförallt inom humaniora där texter är en huvudkälla till kunskap. Hermeneutiken syftar till att skapa en förståelse för texters mening på ett djupare och svårare skikt (Hellspong, 2001, 160). För att få förståelse för texterna används tolkningscirkeln vilket är vanligt inom den hermeneutiska metoden. Den syftar till att olika sidor av texten ska kasta ljus på varandra. Hellspong (2001, 164) menar att det handlar om en positiv rundgång där tolkaren går från helhet till del av en text. Helheten används för att förstå delarna och tvärtom, liksom de belyser varandra. Något som är viktigt att poängtera gällande den hermeneutiska metoden är att förståelsen för en text alltid är bunden till tidigare erfarenheter och kunskaper. Förväntningarna på en text kan på så sätt påverka vår förståelse för den. Detta är någonting som uttolkaren ska ha i beaktande i tolkningsprocessen.

För vår del är den hermeneutiska metoden något som används tillsammans med vårt teoretiska perspektiv som ramverk. Teorin ger oss begreppsapparaten och det vidgade textbegreppet medan den hermeneutiska metoden syftar till att finna förklaringen till texternas utformning och meningen med dem (Hellspong, 2001, 160). Metoden för vår undersökning tar också anspråk på det arbetssätt som Hellspong (2001, 164) kallar för tolkningscirkeln. Olika delar av en text tolkas individuellt och sedan i sin helhet, liksom som en växelverkan där delarna säger någonting om varandra och helheten säger någonting om delarna. I detta avseende ligger vårt fokus på fotografiet som en multimodal resurs, det vill säga vad den delen har för betydelse för helheten. Alltså fotografiet som del, fotografiet med tillhörande text som helhet, text som del och text med fotografiet som helhet och vice versa. Den multimodala texten innehåller multimodala resurser vilket fotografiet är en del av. Så för vår del när vi tolkar text så tolkar vi också den multimodala resursen som hör till den, vilket i denna analys är den multimodala resursen fotografiet.

5.4 Avgränsningar och urval

I denna uppsats har avgränsningar skett gällande vilket undersökningsmaterial och vilka multimodala resurser som undersökts. Arbetet med avgränsningen i denna undersökning kring vilka multimodala resurser som skulle analyseras var en process som ständigt ledde till nya frågor, tankar och val som behövdes utredas.

Den första idé som uppstod var att undersöka multimodala resurser i digitala och analoga läromedel för att urskilja om det är någon skillnad på fördelning och användning av olika kategorier av multimodala resurser. Sedermera avgränsades arbetet till att endast analysera arbetsområdet fiktivt berättande i läromedlen eftersom materialet annars kunde riskera att bli för brett om vi hade valt att analysera allt innehåll i läromedlen. Tidsaspekten och omfånget på detta arbete låg också till grund för beslutet att analysera endast ett arbetsområde.

Vi beslutade även att endast analysera två analoga och två digitala läromedel, totalt fyra stycken. Anledningen till att vi valde fyra stycken läromedel berodde också på ovanstående variabel, det vill säga att omfånget och tidsaspekten inte hade tillåtit en bredare undersökning av fler läromedel. Att vi valde att analysera dessa läromedel berodde på att dessa läromedel är de som vi har kommit i kontakt med tidigare under verksamhetsförlagda utbildningar på gymnasieskolor under vår utbildning. Dessa läromedel var de som användes flitigast i verksamheterna under dessa perioder och därför valde vi just dessa för undersökningen.

Att avgränsa vilka kategorier av multimodala resurser som skulle analyseras var inte oproblemiskt. I denna process upptäckte vi att en avgränsning om vilka kategorier av multimodala resurser som skulle undersökas behövdes göras. Tanken från början var att analysera alla multimodala resurser som vi kunde upptäcka. Detta märkte vi skulle bli en svår uppgift då betraktandet av multimodala resurser i många avseenden är subjektiva. En del av de multimodala resurser vi kunde finna var svåra att placera i en given kategori. Flera av de resurser vi kunde finna gick att placera under flera kategorier. Vi upptäckte en oenighet i tolkningar av olika resurser, om det var multimodala resurser eller inte och om vad för typ av kategori eller kategorier de kunde tillhöra. Därför valde vi att göra en tydlig objektiv bedömning där vi kunde ha möjlighet att tydligare samla in data från en given multimodal resurs. Vi tog då ett beslut till att avgränsa oss till att endast undersöka bilder. Men vi upptäckte då en problematik kring detta urval eftersom begreppet bild är ett paraplybegrepp. Begreppet bild kan anses inneha flera möjliga underbegrepp med olika definitioner och kriterier. Exempelvis kan en symbol vara en bild, en teckning ritad med blyerts kan vara en bild och en tavla målad med akrylfärg kan också vara en bild. Bilder kan dessutom innehålla flera olika multimodala resurser samtidigt, liksom en bild kan bestå av flera beståndsdelar samtidigt som var och en är en multimodal resurs för sig själv. Denna problematik är också något som Gunther Kress diskuterar och uppmärksammar i boken *Multimodality A social semiotic approach to contemporary communication*. Kress (2010, 46–48) menar att bilder till skillnad från ord inte har enhetliga beståndsdelar. Exempelvis om en textbok undersöks råder det i många fall tvivel

om en visuell bild kan betecknas inneha en eller två semiotiska resurser. Det vill säga, det råder en subjektivitet i bedömningen kring bilders beståndsdelar och därmed en problematik i att kategorisera dem. En visuell bild kan i och med detta inneha olika många semiotiska resurser beroende på vilken tolkningen som görs av betraktaren. Kress (2010, 46) hävdar att vägen fram till ett kvantifierat resultat av förekomsten av bilder i läroböcker inte alltid är en enkel väg att gå på grund av ovanstående förklaringar. Han menar dock att en kvantifiering är möjlig. Det är på grund av detta vi därför valde att undersöka fotografier som då är ett underbegrepp till paraplybegreppet bild. Detta för att fotografier är det vi anser, utifrån vår tolkning, vara den mest objektiva bildformen vi kan definiera och sedermera identifiera. De multimodala resurser som vi ansåg inte falla inom den angivna definitionen av vad ett fotografi är räknades därför inte in i den kvantitativa datan.

Vi har dessutom gjort ett urval gällande vilka fotografier i läromedlen som analyserats. Det valdes totalt tre stycken fotografier med tillhörande text från varje läromedel. Det vill säga, totalt tolv stycken. Detta skedde genom ett obundet slumpmässigt urval men även på grund av att läromedlet *Svenska helt enkelt 1* enbart hade fyra fotografier representerade i det valda arbetsområdet. För att förtydliga valde vi slumpmässigt ut fotografier för vår analys, så länge de fanns representerade under det valda arbetsområdet kring lyrik, epik och dramatik.

5.5 Material

Vårt undersökningsmaterial består av totalt fyra stycken läromedel. Närmare bestämt två analoga samt två digitala. De analoga läromedlen består av två stycken böcker. Den ena boken vi undersökt är den andra upplagan av *Svenska impulser 1*, utgiven år 2017, skriven av Carl-Johan Markstedt och Sven Eriksson. Den andra boken är den andra upplagan av *Svenska 1 helt enkelt*, utgiven år 2018, skriven av Annika Nilsson och Lena Winqvist. De digitala läromedlen kommer från Nationalencyklopedin och Digilär. Den ena är *Svenska 1* från Nationalencyklopedin och *Svenska 1 för gymnasiet* av Digilär. Vi kommer i denna del av arbetet att gå igenom varje läromedel för sig, gällande upplägg och de innehåll som ska analyseras.

5.5.1 Svenska impulser 1

Svenska impulser 1 är ett läromedel av författarna Carl-Johan Markstedt och Sven Eriksson. De utgav boken i en andra utgåva år 2017. Läromedlets omfång är 298 sidor och täcker hela Svenska 1 kursen på gymnasiet. Läromedlet är uppdelat i större kapitel där de tillsammans täcker centrala delar av kursen. Dessa kapitel består av följande: *Ordet är ditt*, *Berättelser omkring oss*, *Skrivandets hantverk* och *Olika sidor av språket*. Kapitlen bygger på olika delar av det centrala innehållet och kunskapskraven, exempelvis kapitlet *Ordet är ditt* fångar upp det centrala innehållet som berör muntliga anföranden i olika former. Kapitlen innehåller också genomgångar, övningar, tips, checklistor och slutuppgifter. Läromedlet är utgivet av förlaget Sanoma utbildning (Markstedt och Eriksson, 2017).

Det kapitel som är valt för detta arbete heter *Berättelser omkring oss*, vilket tar upp fiktivt berättande. Det är uppdelat i tre större arbetsområden med rubrikerna *Litteraturen och läsaren*, *Novellen* och *Poesi*. Dessa arbetsområden är strukturerade enligt följande:

Litteraturen och läsaren (Att utforska världen och sig själv, du som läsare, vad är skönlitteratur?, hur läser du skönlitteratur?, att läsa mellan raderna, öva på att läsa mellan raderna, textkopplingar, att analysera skönlitterära texter, gå på djupet - läsa en roman).

Noveller (Liten berättelse - stort innehåll, möte med novellen, novellens kännetecken, personer och miljöer, novellers uppbyggnad, att läsa nära och tolka, gå på djupet - analysera en novell).

Poesi (Poesi på flera vis, några dikter att börja med, poesins kännetecken, men man fattar ju ingenting!, det poetiska språket, bunden eller fri form, tre sorters rim, gå på djupet - närläs en dikt) (Markstedt och Eriksson, 2017, 4).

Dessa kapitel och arbetsområden bygger på det centrala innehållet som berör just fiktivt berättande:

Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer.

Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier (Markstedt och Eriksson, 2017, 44).

Det är tydligt att Markstedt och Eriksson (2017, 4–5) strukturerar varje arbetsområde på ett likadant sätt. De går från introduktion till övningar och slutligen en avslutande del i vad de kallar för “att gå på djupet” där möjligheter för utförande av fördjupande uppgifter kan ske i form av en slutuppgift som sammanfattar kapitlet. Kapitlen täcker tillsammans alla kunskapskrav för Svenska 1 kursen på gymnasiet.

5.5.2 Svenska helt enkelt 1

Svenska helt enkelt 1 är ett läromedel skrivet av Annika Nilsson och Lena Winqvist. Den andra och senaste utgåvan av detta läromedel utgavs år 2018. Boken är totalt 218 sidor lång och rymmer hela Svenska 1 kursen i form av genomgångar, exempeltexter, övningar och betygsmatriser. Bokens innehåll bygger på det centrala innehållet och kunskapskraven för kursen, men utgår även från det nationella provet. Boken är uppdelad i olika kapitel där varje kapitel ansvarar för ett specifikt arbetsområde. Bokens innehåll och kapitel är strukturerade enligt följande: *förord, kapitel 1 - fiktivt berättande, kapitel 2 - muntlig framställning, kapitel 3 - argumentation, kapitel 4 - skriftlig framställning, kapitel 5 - språkliga begrepp och språkkriktighet, kapitel 6 - språklig variation, verktygslådan, referenser och register*. De flesta kapitel innehåller sammanfattningar, betygsmatriser, övningsuppgifter och slutuppgifter. Utöver detta finns det också tillgängligt i denna bok olika verktyg så som lathundar och checklistor som kan underlätta muntlig och skriftlig framställning. Förlaget som står bakom denna bok är NA Förlag (Nilsson och Winqvist, 2018).

I detta arbete har arbetsområden som täcker epik, lyrik och dramatik valts för analys. I boken *Svenska 1 helt enkelt* täcker “kapitel 1 - fiktivt berättande” ovanstående tre arbetsområden. Kapitlet tar upp följande centralt innehåll från kursplanen:

Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel skönlitteratur och teater samt i film och andra medier.

Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män från olika tider och kulturer.

Bearbetning, sammanfattning och kritisk granskning av text.

Skriftlig framställning av texter för kommunikation, lärande och reflektion.

Användning av digitala verktyg för textbearbetning samt för respons på och samarbete när det gäller texter (Nilsson och Winqvist, 2018).

Kapitlet innehåller utöver arbetsområdena en inledning, sammanfattning, slutuppgifter, betygsmatriser samt övningsuppgifter. Nilsson och Winqvist (2018, 12–60) har indelat detta kapitel enligt följande struktur där arbetsområdena syftar till att täcka de kunskapskrav som hör till varje arbetsområde:

Inledning

Lyrik (Vanliga lyriska begrepp, stilfigurer, att analysera)

Dramatik (Dramats struktur, dramatikens kännetecken, dramaturgisk modell)

Epik (Novellens kännetecken, att analysera och skriva en novell, fabel och konflikt, tema och konflikt, karaktärsbeskrivning och dialog, miljöbeskrivningar, stildrag i texten - vikten av ordval och värdeladdade ord, berättarperspektiv, tid och ordning, anslaget - den viktiga inledningen, avrundningen - det viktiga slutet)

Sammanfattning (Novell “Pälsen”, novell “Den första kärleken”, novell “Den mannen och den kvinnan”, novell “Min nye kille”)

Slutuppgifter

Betygsmatriser

Övningsuppgifter (Nilsson och Winqvist, 2018).

Enligt Nilsson och Winqvist ska detta kapitel täcka det centrala innehållet som ovan beskrivits om en lärare exempelvis väljer att arbeta kapitlet från början till slut (Nilsson och Winqvist, 2018, 11).

5.5.3 Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1

Nationalencyklopedien, eller NE som det förkortas, har en tjänst på internet där de erbjuder digitala läromedel till skolor. Läromedlen är tänkta att underlätta för både elever och lärare. Tanken är att inte framhäva tekniken utan att istället skapa större utrymme samt tid för lärarna i klassrummet till att hjälpa elever där läromedlet samtidigt ska vara ett underlättande pedagogiskt verktyg. Läromedlet hos NE är integrerat med deras övriga tjänster. Dessa tjänster är bland annat uppslagsverk och en filmbank. NE är tydliga med att den information de tillhandahåller ska vara värdeneutral, objektiv och pålitlig. De förespråkar en multimodal flexibilitet i sina tjänster vars syfte är att ge varje elev en möjlighet till inläring som passar just dem. Därför väljer de att blanda filmer, simuleringar, grafik och uppläsning tillsammans med

text. De läromedel som finns tillgängliga är för grundskolans lågstadie, mellanstadie och högstadie, från förskolan till årskurs nio, men även för gymnasieskolan. Totalt kan NE erbjuda skolor sjutton stycken olika läromedel. De läromedel NE erbjuder innehåller ett system där läraren själv kan plocka bort eller flytta olika kursdelar i läromedlet så att det passar undervisningen. Läromedlet är också integrerat med digitala tjänster som Microsoft Teams och Google Classroom vilket möjliggör för läraren att samarbeta med exempelvis kollegor. De har också börjat att testa artificiell intelligens i vissa läromedel där eleverna får stöd och tränas med uppgifter på rätt nivå anpassade efter deras tidigare prestationer. Läromedlen fungerar på datorer, läsplattor och mobiler (NE, 2020).

Nationalencyklopedins läromedel Svenska 1 för gymnasiet är skrivet av flera stycken olika huvudförfattare vilka är Annika Bayard, Eva Bringéus, Maria Brännström, Mårten Dahlot och Karin Sjöbeck. Dessa författare har i sin tur skrivit de olika kursdelarna som läromedlet rymmer i blandade konstellationer, då ofta i par. Läromedlets uppbyggnad har den retoriska arbetsprocessen som utgångspunkt när kursdelar som handlar om att tala, lyssna och skriva behandlas. Läromedlet syftar också till att låta elever göra kopplingar genom berättande i olika medier. Kursdelar som behandlar språkliga aspekter låter eleverna öva på muntliga anföranden, konstruktiva diskussioner, utforskande samtal samt att de får öva på att skriva olika artiklar, utredande texter och argumenterande texter. Läromedlet syftar dessutom till att lära eleverna mer kring kronolekter, idiolekter och dialekter (NE, 2020).

Varje kursdel innehåller genomgångar, övningar och avslutande uppgifter. Dessa är kopplade till NE:s uppslagsverk, svenska ordboken och filmbanken. Läromedlets kursdelar varvas med filmklipp, interaktiviteter och länkar. Läromedlets kapitel och innehåll är strukturerade enligt följande: *1. Svenska - att kommunicera, 2. Argumenterande texter och tal, 3. Utredande texter, 4. Presentera och samtala, 5. Analysera berättande texter, 6. Fiktiva berättelser, 7. Språk i olika sammanhang, 8. Digital publicering* (NE, 2020).

Kapitlet och dess tillhörande arbetsområden som detta arbete kommer att undersöka är "Kapitel 6. Fiktiva berättelser". Kapitlet tar upp följande centralt innehåll från kursen:

Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer.

Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier (NE, 2020).

Kapitlet är indelat i en struktur som kretsar kring tre stycken arbetsområden där varje område i sin tur har ett innehåll uppdelat med underrubriker likt nedanstående:

Läs och upplev (introduktion, att uppleva litteratur, att läsa för läsoplevelsens skull, samtala om litteratur, läs och samtala, gör det själv, sammanfattning)

Epik, dramatik, film och andra medier (introduktion, vad menas med fiktiva berättelser?, epik - berättelser att läsa och lyssna till, dramatik - texter för teatern, andra berättande genrer, gör det själv, sammanfattning)

Lyrik och låttexter (introduktion, vad är lyrik och låttexter?, typiskt för dikter, vad vill författaren?, gör det själv, sammanfattning) (NE, 2020).

Om läraren väljer att arbeta med dessa tre kapitel täcker den läraren ovanstående två centrala innehåll.

5.5.4 Digilär läromedel Svenska 1

Digilär är en plattform och ett företag som inriktat sig på att producera digitala läromedel för mellanstadiet, högstadiet och gymnasiet. Företaget är en del av förlaget Natur och Kultur och har varit det sedan år 2017. De läromedel som Digilär erbjuder är författade och konstruerade av ämnesexperter och pedagoger där innehållet har ett krav på att vara aktuellt och ständigt faktagranskat. De skrivna texterna i läromedlen kompletteras av multimodala resurser så som bilder, fotografier, filmer, diagnoser, simuleringar, uppgifter och övningar. Digilärs läromedel innehåller också funktioner som ska kunna möjliggöra för läsaren att skraddarsy sin läsoplevelse efter eget önskemål. Funktionaliteten i läromedlen syftar till att skapa samma möjligheter för alla där elever med inlärningssvårigheter ska få hjälp genom funktioner som kan underlätta för dem. Då kan en elev om så önskas få texterna upplästa, texterna justerade samt använda sig av klickbara ordförklaringar. Utöver detta finns det också en mängd andra funktioner. Läromedlet ämnar till att skapa nya möjligheter för undervisningen där den heldigitala lösningen möjliggör för läraren att kunna samla allt material på ett och samma ställe där kommunikationen också kan ske direkt genom läromedlet mellan lärare och elev. Läraren kan då också överskåda elevernas arbete direkt genom läromedlet. Digilär framhåller att visionen är att deras läromedel ska ständigt vara aktuella och relevanta genom att basera läromedlen på forskning. De arbetar ständigt med att vidareutveckla sina läromedel i samråd med experter och forskare (Digilär, 2020).

Digilärs läromedel för Svenska 1 i gymnasiet är strukturerad efter fyra stycken olika kapitel där samtliga kapitel har tillhörande arbetsområden. Dessa kapitel är strukturerade enligt följande: *Teman (introduktion, älskade ondska - om spänning, unga rebeller - om ungdom, bryt upp - om resor, lust och längtan - om kärlek), Handbok (tala, skriva, läsa, titta, källkritik, studieteknik), Språket (människans språk, variationer i språket, retorik, grammatik), Litteraturen (fortiden, antiken, medeltiden, renässansen, upplysningen, romantiken, 1800-talet, modernismen, efterkrigstiden).*

De kapitel som kommer att ligga till grund för undersökningen i detta arbete är kapitlet "Läsa". De författare som skrivit detta kapitel är Cecilia Lilja, Emma Sivedal, Linda Persson, Rikard Liljenskog och Charlotte Cedergren. Detta kapitel behandlar följande centralt innehåll från kursplanen:

Bearbetning, sammanfattning och kritisk granskning av text. Citat- och referatteknik. Grundläggande källkritik. Frågor om upphovsrätt och integritet vid digital publicering.

Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer

Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur och teater samt i film och andra medier (Digilär, 2020).

Kapitlet är sedermera indelat enligt följande:

Skönlitteratur och läsning (skönlitteratur - mänskligt berättande, skönlitteraturens syfte, skönlitteraturens genrer, moderna subgenrer, litteraturanalys, viktiga begrepp i en litteraturanalys, mall för litteraturanalys, extra material, arbetsuppgifter)

Roman (att öppna en roman, genre och undergenre, personbeskrivningar, berättarens roll, miljöbeskrivningar, tidssklidning, mall för romananalys, läslogg, lästips!, extra material, arbetsuppgifter)

Novell (att öppna en novell, novellens struktur, mall för novellanalys, extra material, arbetsuppgifter)

Lyrik (att öppna lyriken, lyrikens form, rytm, lyrikens språk, rim, haiku, musik och poetry slam, mall för lyrikanalys, lästips!, extra material)

Dramatik (att öppna dramatiken, läsa dramatik, språk och stil, titta på dramatik, dramats form, det moderna dramat: Shakespeare till Norén, mall för analys av dramatik, extra material, arbetsuppgifter) (Digilär, 2020).

Utöver dessa arbetsområden ovan har Lilja, et al (2020) inom detta kapitel också samlat skönlitterära utdrag som kan användas i undervisningen vilka är *Det går an* av Carl Jonas Love Almqvist, *Pälsen* av Hjalmar Söderberg, *Ett halvt ark papper* och *Fadren* av August Strindberg, *I rörelse*, *Ja visst gör det ont*, *Jag vill möta...* och *Från en stygg flycka* av Karin Boye samt *Gudars like* av Sapfo. Dessutom finns det övningsuppgifter till dessa arbetsområden.

6. Resultat

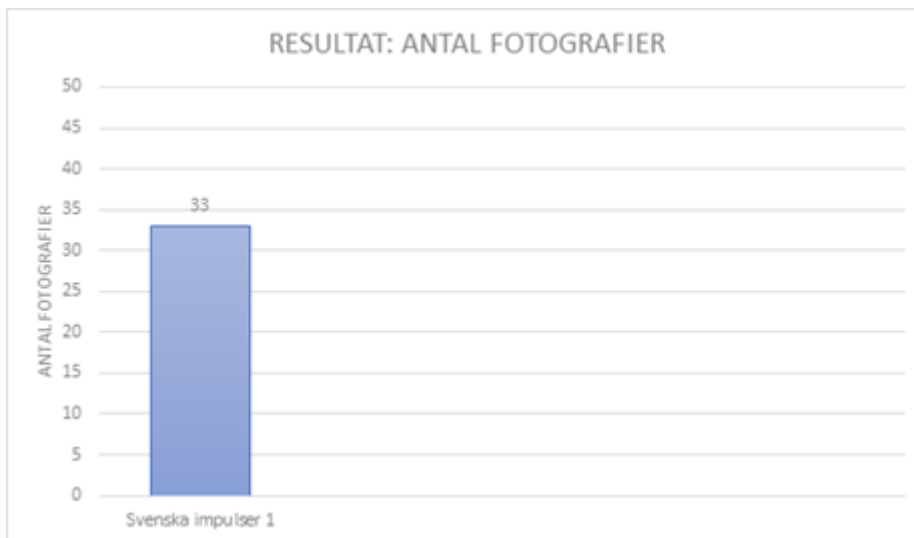
Resultatet i vår undersökning kommer att presenteras utifrån två delar. Först genom en kvantifiering av undersökningsmaterialet som består av fotografier som multimodala resurser där antalet av dessa i de olika läromedlen presenteras. Detta sker för respektive läromedel med egna underrubriker. Den andra delen kommer att behandla den kvalitativa undersökningen, det vill säga där materialet tolkas utifrån det teoretiska perspektivet. Den första delen syftar till att ge oss svar på vår första frågeställning medan den andra delen syftar till att undersöka de två andra frågeställningarna.

6.1 Representation av fotografier i läromedlen

Resultatet från den kvantitativa undersökningen kommer att presenteras samt illustreras med redogörelser och stapeldiagram.

6.1.1 Svenska impulser 1

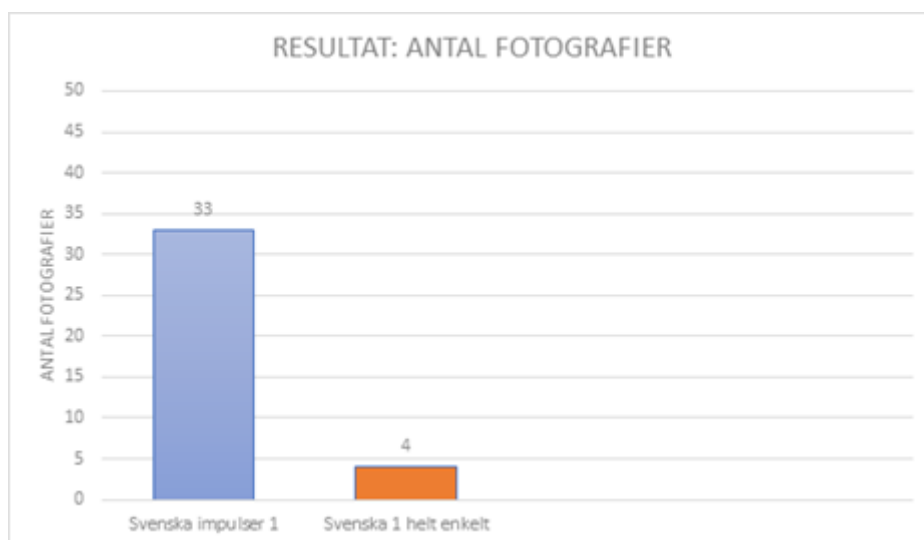
Det första läromedlet vi valde att undersöka var *Svenska impulser 1*. Arbetsområdet som behandlar fiktivt berättande i detta läromedel innefattar det andra kapitlet "Berättelser omkring oss" och sträcker sig mellan sida 44 och 111, vilket är totalt 67 stycken sidor. När vi undersökte dessa 67 stycken sidor fann vi totalt 33 stycken fotografier. För att skapa en tydligare bild av detta kan följande stapeldiagram vara till hjälp för att illustrera resultatet:

Y-axeln i ovanstående stapeldiagram representerar totalt antal fotografier upp till en maxnivå på 50 stycken. X-axeln i samma diagram representerar antal läromedel, vilket i ovanstående fall är läromedlet Svenska impulser 1.

6.1.2 Svenska helt enkelt 1

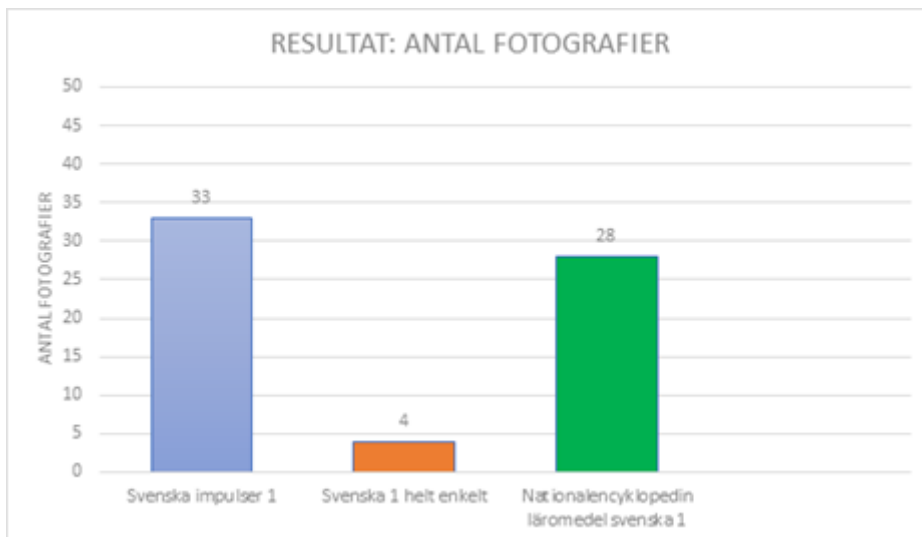
Det arbetsområde i *Svenska helt enkelt 1* som behandlar fiktivt berättande är döpt till “kapitel 1 - fiktivt berättande”. Detta arbetsområde sträcker sig från sida 14 till 67, vilket är totalt 53 stycken sidor. Resultatet av undersökningen visade att 4 stycken fotografier var representerade på dessa 53 stycken sidor. För att illustrera detta i relation till läromedlet har föregående stapeldiagram utökats med även detta läromedel för att påvisa resultatet:

Detta diagram har samma x och y-värden som föregående diagram.

6.1.3 Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1

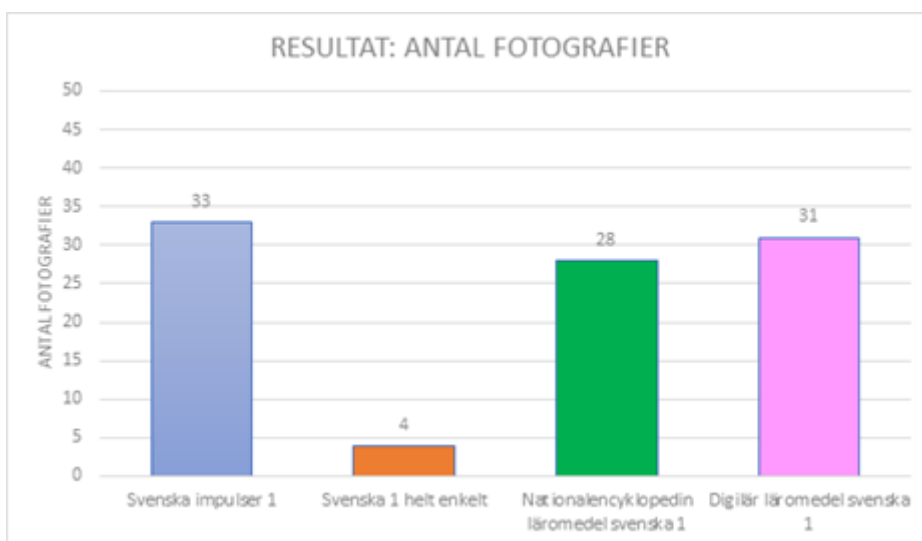
Nationalencyklopedins läromedel för Svenska 1 är ett digitalt läromedel och skiljer sig från de analoga läromedlen då upplägget inte innehåller sidnummer. Läromedlet är istället indelat efter kapitel. Det kapitel som innehåller arbetsområden som berör fiktivt berättande är kapitel 6 “fiktiva berättelser”. Detta kapitel innehåller 3 stycken arbetsområden med tillhörande underrubriker. Resultatet av undersökningen visade att totalt 28 stycken olika fotografier var representerade vilket följande stapeldiagram visar:

Detta diagram har samma x och y-värden som föregående diagram.

6.1.4 Digilär läromedel Svenska 1

Digilärs läromedel *Svenska 1* för gymnasiet är även det ett digitalt läromedel. Upplägget för arbetsområdet fiktivt berättande sker under ett område med titeln “Läsa” som innehåller 5 stycken kapitel och 6 stycken skönlitterära utdrag. Detta läromedel har inte heller sidnummer. Undersökningen av detta läromedel gav ett resultat på 31 stycken fotografier som fanns representerade som multimodala resurser i arbetsområdet. Illustrationen av denna representation i relation med de andra 3 stycken undersökta läromedlen visas enligt följande stapeldiagram:

Detta diagram har samma x och y-värden som föregående diagram.

6.1.5 Den kvantitativa undersökningens resultat

Undersökningen har visat ett resultat där *Svenska impulser 1* använde 33 stycken fotografier, *Svenska 1 helt enkelt* använde 4 stycken fotografier, Nationalencyklopedin läromedel *Svenska 1* använde 28 stycken fotografier och *Digilär läromedel Svenska 1* för gymnasiet använde 31 stycken fotografier. Denna undersökning visar att ett av de undersökta läromedlen använder den multimodala resursen i lägre utsträckning än de övriga. Detta läromedel är *Svenska 1 helt enkelt*.

6.2 Fotografiernas meningsskapande funktion

Denna del av arbetet kommer att presenteras med samma struktur som föregående del, det vill säga med underrubriker för varje läromedel. Tre fotografier med tillhörande text från varje läromedel kommer att presenteras för att sedermera analyseras med den hermeneutiska metoden och med det socialsemiotiska perspektivet på multimodalitet som referensram.

6.2.1 Svenska impulser 1

6.2.1.1 Bob Dylan

Det första fotografiet som valts för analys är ett fotografi ur läromedlet *Svenska impulser 1*. Det är ett fotografi av låtskrivaren, musikern och nobelpristagaren Bob Dylan. Fotografiet är i svartvitt färgschema. Fotografiet visar en ung Bob Dylan som står med en basgitarr i vad som föreställer en musikstudio. Väggarna runt Bob Dylan ser ut att vara skärmar i tyg. I översta vänstra hörnet av fotografiet går det att skåda en mikrofon. Bob Dylan är klädd i mörk kavaj eller skjorta och runt halsen hänger det ett munspel. Hans blick är riktad till den andra änden av rummet sett från kamerans vinkel (Markstedt och Eriksson, 2017, 97).

Textinnehållet som går att finna i anslutning till den multimodala resursen, alltså fotografiet av Bob Dylan, finns på den sida som föregår fotografiet samt på samma sida som fotografiet i form av texttrutor. Den föregående sidan har en huvudrubrik som lyder "Poesins kännetecken". Texten förklarar att dikter kan se ut på olika sätt. Vissa dikter är korta, andra långa, vissa rimmar och andra har inga rim alls. Redogörelsen fortsätter med en fråga kring om det finns något som är gemensamt för poesin eller som skiljer genren från annan litteratur. Enligt författarna lyder svaret på denna fråga att det finns tre stycken faktorer som kännetecknar poesi, dessa är det koncentrerade språket, att de är rytmiska samt har ett bildspråk i form av metaforer. De avslutar redogörelsen med att dikter och lätttexter är jämförbara då de har likheter med varandra. Efter denna redogörelse har författarna skapat fem stycken underrubriker med titlarna "Längden,

Rytmen, Formen, Det rimmar ibland och Framförandet”. Dessa underrubriker ämnar till att kortfattat förklara mer kring dessa områden och egenskaper av dikten och poesin. Sidan avslutas med en skrivuppgift. Denna skrivuppgift syftar till att eleverna ska plocka fram en sångtext till en låt som de gillar för att senare analysera texten kring poesins egenskaper och kännetecken. På den sida där fotografiet av Bob Dylan är placerat finns det två stycken faktarutor med text som överlappar själva fotografiet. Den ena textrutan berättar att det går att finna låttexter till alla Bob Dylans låtar på hans officiella webbplats. Den andra faktarutan berättar att Bob Dylan vann Nobelpriset i litteratur år 2016 och att det var första gången en låtskrivare vunnit detta pris. Faktarutan berättar också om en intervju där Svenska Akademiens före detta ständiga sekreterare Sara Danius beskrivit Bob Dylan som en stor poet vars texter man både kan lyssna till och läsa som dikter. Hon tillägger också att poesin under antiken skrevs för att framföras inför publik med inslag av musik (Markstedt och Eriksson, 2017, 96–97).

De textinnehåll som finns representerat kring poesi i detta fall visar att det är en litteraturform som inte följer några givna regler. Att en dikt kan vara lång eller kort, rimma eller ej är bevis på detta. Det finns inga tydliga ramverk eller gränsdragningar för vad som får kallas poesi, i alla fall inte i modern tid vilket även författarna Janss, Mellberg och Refsum (2004, 16–47) framhäver. Däremot finns det kännetecken som att poesin har ett koncentrerat språk, innehåller rytm och metaforer. Det är med andra ord en abstrakt form av litteratur som inte alltid är lätt att konkretisera. Fotografiet av Bob Dylan kan dock ses vara ett försök i att tydliggöra och visa på poesins form samt egenskaper ur ett annat perspektiv. Det finns en klar koppling i hur författarna Markstedt och Eriksson (2017, 96–97) väljer att konkretisera poesin med hjälp av jämförelser med musik. Att välja ett fotografi på en musiker som multimodal resurs, den enda musiker som vunnit Nobelpriset i litteratur, och som av kritiker hyllas för sina låttexter som de liknar vid poesi tordes vara ett medvetet val. Bob Dylan är en av västvärldens största musiker och låtskrivare och kan genom att vara ansiktet utåt för sambandet mellan poesi och musik hjälpa med att förstå hur poesi kan se ut. Dylan är dessutom någon som eleverna utifrån deras kulturella miljö kan relatera till. Den ena faktarutan i anslutning till fotografiet uppmanar dessutom eleverna till att läsa Bob Dylans låttexter för att själva bilda sin egen uppfattning kring poesins former. Även den skrivuppgift som uppmanar eleverna till att välja egna låttexter till låtar de gillar för att sedan analysera kring de egenskaper poesin har visar också på den koppling författarna försöker att göra mellan musik och poesi. Musikindustrin är en stor kommersiell konstform och det är troligt att elever kan relatera till denna konstform på ett annat sätt än till den traditionella poesin. Att författarna valt denna bild på Dylan och inte någon annan går att vidare spekulera i. Föreställningen av Dylan i en musikstudio tillsammans med basgitarr, munspel och mikrofon visar på den musikaliska talangfullhet han besitter i form av att vara multiinstrumentalist samt sångare. Fotografiet som är i svartvitt istället för i färg kan tänkas symbolisera Dylans långa karriär, att han möjligtvis varit aktiv när svartvita fotografier var standard. Fotografiet upplevs visa en rättvis och trogen bild av Dylan. Beståndsdelarna i fotografiet är förutsättningar för att Dylan ska visas genom en rättvis och trogen bild av honom, likt vad Kress (2010, 81–82) menar är fotografiets förutsättningar som meningsskapande beroende av arrangemanget av dem. Utan mikrofonen, färgerna, gitarren skulle det inte vara lika klart att Dylan var en historiskt känd musiker och låtskrivare. Det enda som saknas på

fotografiet är ett textblock och penna, som möjligen skulle kunna på ett ännu tydligare sätt peka på Dylans uppenbara talangfullhet i att skriva låttexter och poesi. Sammanfattningsvis har fotografiet i detta sammanhang enligt oss en stor meningsskapande funktion. Den har en tydlig koppling till tillhörande textdel och förtydligar den på ett effektivt sätt. Enligt Kress (2010, 59) kan den multimodala resursen få en potential som meningsskapande funktion i anslutning till den kulturella miljön som den används inom. Detta är något som denna multimodala resurs tydligt representerar.

6.2.1.2 Jonglerande man

Det andra valda fotografiet ur boken *Svenska impulser 1* föreställer en man som jonglerar med fyra stycken röda bollar. Mannen har full fokus på bollarnas positioner i luften med blicken riktad mot dem, något som tordes vara ett måste i jongleringsakten för att få det att fungera. Bakom honom finns en stor tall med grenar som spretar åt alla olika håll där solens strålar lyser igenom dessa grenar (Markstedt och Eriksson, 2017, 62).

Den tillhörande texten till denna multimodala resurs består av beskrivningar om hur skönlitterära texter i form av berättelser kan vara uppbyggda. Fotografiet ingår som multimodal resurs till ett arbetsområde som handlar om hur skönlitterära texter kan analyseras. Under fotografiet går det att finna en rubrik vid titel "Hur är berättelsen uppbyggd?". Texten som följer till denna rubrik förklarar att en skönlitterär textanalys dels handlar om att få lärdom om i vilken ordning händelserna i berättelsen utspelar sig. Texten följer upp detta med att i punktform beskriva tre vanliga sätt att bygga upp en berättelse på. Dessa punkter beskriver vad rak kronologi, bruten kronologi samt parallellhandling innebär. Längst ned på sidan återfinns ännu en rubrik vid titel "Hur är berättelsen skriven?" vars tillhörande text nedanför redogör för olika språkliga former en skribent kan använda i litterära texter som till exempel att följa skriftspråkliga normer, använda ett enkelt och vardagligt språk, en användning av svåra ord eller utnyttja bildspråk för att skapa stämning (Markstedt och Eriksson, 2017, 62).

Markstedt och Eriksson (2017, 62) skriver i detta avsnitt om berättelsernas uppbyggnad genom att beskriva olika typer av händelseförlopp i en berättelse samt vilka språkliga ingrepp skribenter kan använda sig av. Fotografiet som är i anslutning till denna text innehar en meningsskapande funktion på flera sätt. En tolkning kan göras i anslutning till jongleringen med bollarna. Mannen i detta fall kan representera en författare som jonglerar med berättelsens olika delar. Då skulle varje boll i detta fall kunna representera ett sätt att berätta ett händelseförlopp på. Exempelvis kan en boll representera rak kronologi, en boll bruten kronologi och den sista bollen parallellhandling, vilka är de händelseförlopp som författarna valt att skriva om i den text som står i anslutning till fotografiet. Bollarna kan dessutom representera olika språkliga former som en författare väljer att använda i sin berättelse.

Det finns andra komponenter i detta fotografi som också går att koppla till textens innehåll. Trädet i bakgrunden skulle i detta fall kunna representera berättelsen som helhet. Trädet med sin stam är grunden och huvudhandlingen i berättelsen medan trädets grenar är sidospår samt

alternativa handlingar i berättelsen som behövs för att en sammanhållen berättelse ska kunna formas.

Detta fotografi som författarna Markstedt och Eriksson (2017, 62) använder sig av har en meningsskapande funktion för eleverna genom dess metaforiska uttryck. Den multimodala resursen kan beskriva samma sak som texten gör genom en visualisering. Helheten, där text och fotografi samspelar utgör en kommunikationsform tillsammans. Kress (2010, 59) hänvisar också till denna aspekt där signifikanta tecken får en metaforisk innebörd i sitt sammanhang.

6.2.1.3 Katt med tulpaner

Det tredje och sista fotografiet som valts ut i läromedlet *Svenska impulser 1* består av en gråvit katt klädd i en vit och blå skjorta. Katten står på ett kakelgolv i en dörröppning med en bukett gula tulpaner i sin famn. Kattens blick är i riktning uppåt mot fotografen som har fotograferat katten ovanifrån. Längst ned på fotografiet urskiljs två fötter från en människa som är placerade på ett parkettgolv av trä i riktning mot katten där bara tårna, som är målade med rött nagellack, syns (Markstedt och Eriksson, 2017, 67).

Den föregående sidan till detta fotografi är inledningen av ett nytt arbetsområde i läromedlet. Arbetsområdet har titeln ”Novellen”. Högst upp på denna sida finns en gul faktaruta som berättar vilka delar ur det centrala innehållet som arbetsområdet ämnar beröra vilka är följande:

Skönlitteratur, författad av såväl kvinnor som män, från olika tider och kulturer

Centrala motiv, berättarteknik och vanliga stildrag i fiktivt berättande, till exempel i skönlitteratur (Skolverket, 2020).

Under huvudrubriken ”Novellen” följer direkt en underrubrik vid titel ”Liten berättelse, stort innehåll”. Den text som följer till denna huvudrubrik berättar om att en läsare till en novell ofta kastas rakt in i en händelse eller situation. Författarna fortsätter att berätta att detta ofta sker då noveller är mycket kortare och inte innehåller samma inledande uppbyggnader till berättelsen som romaner. Fortsättningsvis poängterar de att trots detta behöver inte noveller sakna djup utan kan ofta inrymma ett stort innehåll trots sin korta och koncentrerade form. På följande sida, samma sida där fotografiet med katten bärandes på tulpaner finns, går det att finna en till rubrik vid titel ”Möte med novellen”. Texten till denna rubrik berättar att noveller ofta kan läsas inom den tidsrymd en kortare bussresa innehar och att det oftast inte är längre än så men att det finns undantag där noveller kan vara flera sidor. Författarna exemplifierar sedan detta med att hänvisa till en novell med namn *Det andra målet* av Jonas Karlsson som är ungefär en sida lång och handlar om ett samtal om fotboll bland ett par vänner. De avslutar med en fråga om Karlssons novell verkligen handlar om fotboll eller ej (Markstedt och Eriksson, 2017, 66–67).

Fotografiet är i direkt anslutning till en start på ett nytt kapitel som ämnar till att förklara och lära läsaren mer om den skönlitterära textformen novell. Med en snabb överblick kan det vara svårt att urskilja någon meningsskapande funktion med denna multimodala resurs men med lite eftertanke finns det ett symboliskt värde i sammanhanget. Att en uppklädd katt kommer med blommor är förvirrande men det tordes också vara anledningen till att denna multimodala resurs används. Novellen är formad på så sätt att läsaren slängs direkt in i en ofta kort berättelse. Katten som kommer med blommor kan tänkas utgöra en symbol för novellen, det vill säga en liten berättelse med ett stort innehåll vilket det även hänvisas till genom underrubriken på föregående sida med titeln ”Liten berättelse, stort innehåll”. Katten är ett litet djur i storlek jämfört med människan som öppnar dörren och kan då representera en liten berättelse, men trots att katten är liten kan den ändå inneha ett stort innehåll som ett kärleksfullt hjärta och stark personlighet.

Människan som öppnar dörren kan representera en läsare som öppnar novellen. Fortsättningsvis kan människan möjligtvis undra varför en katt står i skjorta med tulpaner utanför dörren likt läsaren som i sin tur kan undra vad som sker när den flyttas in i en fiktiv situation eller händelse. Både människan och läsaren behöver i detta fall undersöka ytterligare för att få en mening kring vad som sker. Människan kan få reda på varför katten står där medan läsaren får reda på varför handlingen eller situationen i novellen sker. Denna multimodala resurs är svårtydd och i anslutning till texten är det svårare att klargöra vilken meningsskapande funktion den har. Detta fotografi har ingen tydlig illustrativ funktion i förhållande till texten. Fotografiet upplevs istället inneha en metaforisk funktion till den beskrivande texten vilken den ska fungera som en multimodal resurs till.

6.2.2 Svenska 1 helt enkelt

6.2.2.1 Kvinna med vykort

Det första fotografiet som valts ur *Svenska 1 helt enkelt* består av en kvinna som sitter ned. Hon har en bläckpenna i ena handen som hon håller mot sin haka. I den andra handen har kvinnan ett vykort med baksidan riktad mot kameran. Vykortet är utsmyckat med ett fotografi av ett monument som liknar en staty av en människa som ligger ned på sidan. Framför monumentet på vykortet står det en grupp människor vilket sätter monumentets storlek i proportion där det kan uppfattas vara nära tio gånger så stort som en normalbyggd människas storlek. Längst ned på vykortet finns ordet “Polonnaruwa” skrivet. Kvinnan har ett vitt linne och röda shorts på sig. Hon har även flera halsband runt sin hals och ett armband av tyg kring sin handled (Nilsson och Winqvist, 2018, 30).

Den tillhörande texten till denna multimodala resurs beskriver hur en skribent kan arbeta med olika stildrag i en text. Stycket inleds med rubriken ”Stildrag i texten - vikten av ordval och värdeladdade ord” (Nilsson och Winqvist, 2018, 30). Författarna i läromedlet redogör för hur olika ord kan betyda samma sak men ändå ge olika intryck. Exempelvis begreppen snål eller

sparsam betyder egentligen samma sak men ger olika associationer. Fortsättningsvis ger de olika exempel på hur meningar kan byggas upp med skilda ordval vilket påverkar helheten av upplevelsen av texten. Framförallt syftar Nilsson och Winqvist (2018, 30) på hur värdeladdade ord påverkar innebörden av förståelsen. Språkets stil påverkas av skribentens ordval och författarna till läromedlet hänvisar till olika textgenrer för att påvisa vad olika stilar gör med en text. Exempelvis kan en novell innehålla många adjektiv och liknelser vilket gör berättelsen mer detaljerad och utsmyckad. Nilsson och Winqvist (2018, 30) avslutar med hänvisningar till två övningar med rubrikerna ”Utveckla miljön med sinnesintryck” och ”Radio med Henck”.

Fotografiet som valts för detta textstycke är meningsskapande då innehållet i fotografiet tydligt kan kopplas till det som författarna skrivit om. Kvinnan på bilden skriver ett vykort. Vykortet på bilden är litet till ytan och kan därför inte täckas med alltför många meningar och ord. Kvinnan på fotografiet måste därför välja sina ord väl då mängden av dessa är begränsade på ett vykortsark likt det på bilden. Hon är inte i en skrivande handling när fotografiet togs, istället håller hon pennan mot hakan. Det kan uppfattas som att kvinnan stannat upp i sitt skrivande för att fundera på vad hon ska skriva och hur hon ska formulera sig. Det fotografiet illustrerar är att kvinnan kan vara eftertänksam kring ordval och språklig stil för att skapa rätt associationer för läsaren. Kopplingen till texten i läromedlet är tydligt. Den meningsskapande funktionen som fotografiet innebär för eleverna är att den ger en vidare förklaring till att tänka ett steg längre när texter produceras. Den gör det på grund av hur beståndsdelarna är arrangerade (Kress, 2010, 81–82). I betraktarens ögon är kvinnan i en position som visar att hon funderar över någonting samtidigt som beståndsdelens vykortet inte aktivt blir skriven på samt att beståndsdelens penna i hennes hand inte används. Nilsson och Winqvist (2018, 30) menar att användandet av olika ordval och meningar påverkar hur läsaren upplever en text. I och med detta fungerar fotografiet som multimodal resurs och innehar en meningsskapande funktion.

Kress (2010, 59) resonemang om att multimodala resurser får en meningsskapande funktion utifrån en kulturell miljö kan i detta fall på ett plan ifrågasättas. Eleverna skriver troligtvis inte vykort i den utsträckning som föregående generationer gör och har gjort. I och med det allt mer digitala samhället sker kommunikation ofta genom tekniska lösningar över internet som till exempel genom mejl, chatt, textmeddelanden eller bildmeddelanden via telefonen. Ett vykort idag kan skickas med en bild tagen från en telefon med en tillhörande text som kan levereras direkt via internet eller telenätet. Trots det är eleverna ifråga väl medvetna om vad som är syftet med att skriva ett vykort och hur förutsättningarna för textmängden ser ut på ett vykort. I och med det har ändå fotografiet en hög meningsskapande funktion och kan förklara innehållet om stildrag och värdeladdade ord utifrån ett nytt perspektiv. Fotografiet som finns på vykortets baksida kan för kvinnan som skriver fungera som en multimodal resurs i ett försök till att illustrera den destination hon möjligtvis beskriver för mottagaren till vykortet.

6.2.2.2. *Kvinna på café och flygande duvor*

Det andra fotografiet som valts ut för analys ur läromedlet *Svenska 1 helt enkelt* består av en kvinna som sitter på ett café. Hon håller sina händer runt en kaffekopp och har blicken riktad

rakt framåt med ett leende på sina läppar. I luften bakom henne syns tre stycken duvor i luften som flaxar med sina vingar (Nilsson och Winqvist, 2018, 62).

Fotografiet går att finna i den del av läromedlet som hör till avsnittet som behandlar övningsuppgifter i kapitlet ”fiktivt berättande”. Den tillhörande texten som befinner sig på samma sida som fotografiet består av en övningsuppgift med rubriken ”Liten lyrikanalys”. Uppgiftsbeskrivningen till denna övning hänvisar till en läsning av dikten *Fragment 31* som är skriven av den antika kvinnliga diktaren Sapfo. Eleverna ska sedan beskriva situationen i dikten med egna ord kring vilka personer dikten handlar om samt hur många som är inblandade. Eleverna ska också beskriva tre stycken exempel av stilistiska begrepp Sapfo använt sig av med egna ord. Dikten finns även presenterad på samma sida med en kort beskrivning av att den är en kärleksdikt som handlar om svartsjuka och passion. Intill fotografiet finns även en kort faktaruta med titeln ”Aktiva tankar” där det står att aktiva tankar uppstår när du skriver med egna ord och att när du använder aktiva tankar så fogar du ny kunskap till sådant du redan vet vilket således gör att du lär dig (Nilsson och Winqvist, 2018, 62).

Arrangemanget i detta fotografi kan ha betydelse på olika plan. Dels kan helheten av fotografiets komponenter säga någonting om texten, samtidigt kan delar i fotografiet enskilt säga någonting om texten (Kress, 2010, 81–82). Kvinnan på bilden kan symbolisera en tänkande och analyserande människa, vilket eleverna i denna uppgift också kommer att behöva vara för att lösa uppgiften. Kvinnan på bilden upplevs analysera sitt liv eller dikten som Sapfo skrivit. Duvorna som flyger kring hennes huvud kan representera hennes analyserande tankar eftersom de på bilden också är arrangerade i närheten av hennes huvud. Kvinnan kan möjligtvis också illustrera den antika kvinnliga diktaren Sapfo. Dikten handlar om tre stycken personer, de är tre stycken duvor på fotografiet, duvorna kan alltså representera dessa tre personer som finns i dikten. I relation kan kvinnan som representerar Sapfo och duvorna som representerar människorna i hennes dikt tillsammans utgöra en helhet för förståelse kring detta fotografi i relation till textinnehållet. Fotografiet som multimodal resurs kan alltså ha en meningsskapande funktion för betraktaren även om den är otydlig. Den illustrerar eller uppvisar genom fotografiets komponenter samt arrangemang inte någonting som helt tydligt pekar på uppgiften som finns i relation till den. Trots det har arrangemanget av fotografiets beståndsdelar betydelse för dess meningsskapande funktion, exempelvis att duvorna är placerade vid hennes huvud skapar en förståelse för de aktiva tankar författarna beskriver. Så som Kress (2010, 81–82) hävdade har arrangemanget av fotografiets beståndsdelar en betydelsefull roll för dess meningsskapande funktion.

6.2.2.3 *Man med klocka*

Det tredje och sista fotografiet som valts ur läromedlet *Svenska 1 helt enkelt* framställer en man i en grön t-shirt. Hans vänstra arm är utsträckt rakt framåt och i handen håller han i ett klockur. Mannen håller sin högra hand runt sin haka i en position som kan liknas vid att han funderar. Hans blick är direkt riktad mot klockuret (Nilsson och Winqvist, 2018, 32).

I den tillhörande texten till detta fotografi beskriver Nilsson och Winqvist (2018, 32) vad det innebär med olika former av kronologi i berättelser. De utgår från novellen som exempel och visar med citat på hur berättelser kan påbörjas och skrivas. Avsnittet till detta fotografi har rubriken "Tid och ordning". Genom två utdrag från två olika noveller visar Nilsson och Winqvist (2018, 32) skillnader på att skriva i preteritum eller i presens. De fortsätter beskriva om kronologin i berättelser, det vill säga att den kan vara rak, bruten eller utgöras av parallellhandlingar. Texten avslutas med en hänvisning till en övning om att "Växla tempus".

Fotografiet som multimodal resurs i förhållande till texten har en tydlig meningsskapande funktion. Nilsson och Winqvist (2018, 32) förtydligar sina beskrivningar om tid och ordning genom fotografiet på flera sätt. Mannen i fotografiet kan utgöras för att vara såväl en författare som en läsare på samma gång. I författarens perspektiv behöver avvägningar göras gällande vilken tidsordning en berättelse ska ha. Olika tidsordningar skapar olika känslor för läsaren vilket medför att som författare behöva tänka ett steg längre gällande vilken form den ska skrivas i. En berättelse innehåller en start och ett slut och det är tiden mellan detta som utgör själva berättelsens handling. Dramaturgin i den påverkas av vilken tidsordning en författare väljer att använda sig av och således har valet av kronologin i berättelsen en stor påverkan på dess handling.

Att välja ett fotografi av en man som tittar på en klocka visar hur författarna poängterar vikten av att fundera kring vilken kronologi en berättelse har. För elevernas del får den multimodala resursen en meningsskapande funktion i och med dess förtydligande kring att reflektera om kronologin i berättelser. Kress (2010, 59, se även Kress, 2010, 81–82) resonemang om att arrangemanget i multimodala resurser påverkar dess meningsskapande funktion är av betydelse i detta sammanhang. Beståndsdelarnas arrangemang i fotografiet, det vill säga en funderande man med blicken riktad mot ett klockur visar i vilket kommunikationssyfte den används för. Att reflektera över tid och ordning. Texten i sin tur beskriver mer ingående kring vad det ska reflekteras över. Fotografiet och den tillhörande texten kompletterar varandra i syfte att beskriva och förklara om kronologin i berättelser.

6.2.3 Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1

6.2.3.1 Litteraturmagasinet Babel

Ur det digitala läromedlet *Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1* valdes det första fotografiet ut från kapitlet "Läs och upplev" som skrivits av författarna Dahlrot och Sjöbeck. Fotografiet visar ett boksamtal från det kända tv-programmet Babel som produceras och utges av Sveriges Television. Fotografiet består av tre personer som sitter i varsina fåtöljer runt ett bord. På bordet vid personerna finns det glas med vatten, ett par glasögon och flertalet böcker. I rummet personerna befinner sig i finns även fler bord där böcker är staplade på varandra. Omgivningen av rummet består av ljusslingor av olika slag. Personerna i fåtöljerna är tre

kvinnor som sitter i en halvmåne riktade mot varandra. Kvinnan i mitten av halvmånen har de andra två kvinnornas intresse då deras blick är riktad mot henne (Dahlrot och Sjöbeck, 2020).

Den tillhörande texten till detta fotografi inleds med rubriken "Samtala om litteratur". Texten beskriver vad som är syftet med att ha gemensamma boksamtal med andra som läst samma roman. Läsare av en och samma berättelse upplever olika saker. Tidigare erfarenheter innebär att läsoplevelsen skiljer sig åt från person till person. Detta exemplifieras med att Dahlrot och Sjöbeck (2020) förklarar att tolkningen av olika fenomen härleds från läsarens associationer, så som att det är bara i din egen läsoplevelse som en karaktär i en bok kan associeras till någon du har träffat i ditt liv. De fortsätter med att förklara att det inte bara är de inre bilderna som är olika från läsare till läsare utan vad som det läggs vikt på i berättelsen skiljs även åt. Författarna punktär sedan upp vad ett boksamtal kan leda till. Exempelvis att samtalet kan fördjupa och vidga läsoplevelsen, läsaren får se saker i berättelsen på olika sätt, läsaren får sätta ord på sin läsoplevelse och att få förklaringar på sådant som var svårt att förstå (Dahlrot och Sjöbeck, 2020).

Fotografiet som visar en scen ur tv-programmet Babel har en meningsskapande funktion som multimodal resurs i och med att den kontextualiserar hur ett boksamtal kan gå till. Även om fotografiet visar ett iscensatt samtal i en artificiell miljö bestående av kulisser med riktade lampor mot deltagarna finns det likheter med ett boksamtal som kan ske i klassrumsmiljön. I klassrummet kan elever ta roller som deltagare medan läraren i sin tur intar rollen som programledare. Samtalet kan då också ske inför publik där de elever som inte deltar i samtalet fungerar som åhörare. Fotografiet pekar på vikten av att samtala kring skönlitteratur ur ett annat perspektiv än vad tillhörande text i läromedlet gör. Att det finns ett tv-program som helt är tillägnat till att samtala om litteratur visar dess nödvändighet. Eleverna kan alltså få upp ögonen för litteraturen samt att det finns program på tv som ägnar sig åt att samtala om litteratur. Den multimodala resursen får en meningsskapande funktion för eleverna på grund av den kulturella miljö som avbildas i fotografiet samt den kulturella miljö den används inom. Tv-programmet Babel torde vara väl känt för eleverna i och med den kulturella kontext de är en del av. Detta är någonting som även Kress (2010, 59) poängterar i sitt resonemang om den meningsskapande funktionen hos en multimodal resurs. Den kulturella miljön den används i avgör dess funktionalitet i kommunikationssyfte.

6.2.3.2 *Harry Potter och hippogriffen Vingfåle*

Det andra fotografiet som valts är ett fotografi på Harry Potter och hippogriffen Vingfåle. Detta är ett fotografi som är taget från filmen *Harry Potter och fången från Azkaban*. På fotografiet får betraktaren se en ung Harry Potter som står i en skog iklädd sin skoluniform. Han har en utsträckt hand som han har placerat ovanpå näbben av sagodjuret Vingfåle, som är en hippogriff vilket i sin tur är en blandning av örn och häst. På fotografiet syns endast Vingfåles örn huvud. Harry och Vingfåle har sina blickar riktade mot varandra och det ser ut som om de tittar varandra i ögonen (Dahlrot och Sjöbeck, 2020).

Tillhörande text kring detta fotografi beskriver likheter och skillnader mellan läsning, teater och film. Titeln till texten lyder ”Filmmediets möjligheter och begränsningar”. Texten beskriver bland annat att filmmediet till skillnad från teatern har gjort det möjligt att arbeta med specialeffekter på nya sätt. Med filmtekniken kan miljöer skapas digitalt vilket vidgar gränserna för vad som är möjligt visa ur fiktiva berättelser. Filmmediet har skapat möjligheter att skildra sådant som tidigare bara var möjligt i skönlitteraturen. Dahlrot och Sjöbeck (2020) fortsätter med att beskriva om hur läsning skapar inre bilder av platser, karaktärer och händelser. Detta exemplifierar författarna med att hänvisa till att de som läser Harry Potter böckerna blir aktiva läsare på just detta sätt. De jämför detta med att filmmediet visar någon annan människas inre bild och förståelse av en berättelse. Detta innebär att de som tittar på film är mindre aktiv än den som läser. Trots det lyfter Dahlrot och Sjöbeck (2020) fram att filmmediet har gjort det möjligt att få se saker som inte var möjligt på annat sätt. Filmen till skillnad från läsningen använder även andra metoder för att skapa tempo och stämningar, så som olika sorters ljudeffekter och musik.

Den multimodala resursen i detta sammanhang har direkt relation med tillhörande läromedelstext för avsnittet. Författarna Dahlrot och Sjöbeck (2020) exemplifierar sina förklaringar och beskrivningar i texten genom att hänvisa till berättelsen om Harry Potter vilket också den multimodala resursen visar. De nämner alltså både Harry Potter i texten samt visar ett fotografi av en skådespelare som ska föreställa Harry Potter. Att välja just berättelsen om Harry Potter för att konkretisera relationerna mellan film och skönlitteratur är ett effektivt tillvägagångssätt. Harry Potter är en välkänd karaktär och berättelserna om honom är välkända och något som eleverna kan ha kännedom om. Återigen visar detta tillvägagångssätt på hur författarna Dahlrot och Sjöbeck (2020) använder välkända kulturella fenomen i ett pedagogiskt arbete för att skapa en vidgad förståelse för just denna del av svenskämnet i gymnasieskolan. De tar hänsyn till elevernas kulturella miljö och är medvetna om att fotografiet ska komplettera texten och tydliggöra innehållet. Fotografiet visar också det fiktiva sagodjuret Vingfåle. Denna beståndsdel i fotografiet tydliggör författarnas beskrivning om att filmmediet kan visuellt, med hjälp av teknik, visa sådant som tidigare endast litteraturen kunde beskriva med ord. Beträktaren kan alltså uppleva och se fantasifulla sagofigurer framför bioduken eller tv-rutan istället för att få dessa beskrivna i böcker varvid läsaren skapar sig inre bilder av hur sagofigurer ser ut. Den multimodala resursen är då också ett exempel på detta.

6.2.3.3 Karin Boye

Det tredje och sista fotografiet som är taget ur läromedlet *Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1* visar en dikt av författaren Karin Boye. Fotografiet går att finna direkt under en rubrik som lyder “Vad är lyrik och låttexter?”. Fotografiet visar en sida ur en uppslagen bok där dikten går att skåda. Dikten heter *Från en stygg flicka* och är skriven enligt följande:

Jag hoppas du inte alls har det bra.

Jag hoppas du ligger vaken som jag

Och känner dig lustigt glad och rörd
Och yr och ängslig och mycket störd.

Och rätt som det är, så får du brått
Att lägga dig rätt för att sova gott.
Jag hoppas det dröjer en liten stund...
Jag hoppas du inte får en blund! (Dahlrot och Sjöbeck, 2020).

Den tillhörande texten till fotografiet beskriver vad som är lyrikens kännetecken. Dahlrot och Sjöberg (2020) förklarar att lyrik ofta följer ett bestämt mönster och har en rytm. Detta görs bland annat genom att texten styrs av versmått vilket innebär att stavelser är betonade och obetonade på olika sätt. Texten kan också innehålla ord som rimmar för att ett mönster. Texten för lyrik kan kännetecknas genom att den är uppställd på ett speciellt sätt, rad för rad. De förklarar dock att nuförtiden finns det lyrik som inte följer några specifika regler. Dahlrot och Sjöberg (2020) förklarar dessutom att lyriska texter består av kärnfulla ord som säger mycket om författarens känslor och tankar. För läsaren innebär detta att fånga sådant som inte sägs rakt ut, eller med andra ord, att läsa mellan raderna. De poängterar också att lyrik går under benämningarna dikt och poesi och genom en begreppslista förtydligar de dessa begrepp och hur de används. Författarna avslutar avsnittet med att förklara att låttexter är i en speciell grupp av lyrik som ämnas att framföras genom sång och till musik. Låttexter brukar dock inte räknas till lyrik.

Den multimodala resurs som fotografiet utgör har ett tydligt syfte. Fotografiet visar ett exempel på en dikt av en av Sveriges mest kända poeter. Att Dahlrot och Sjöberg (2020) valt just Karin Boye kan vara ett sätt att introducera eleverna till poesins värld genom att välja en av de största poeterna. Att välja en välkänd lyriker kan också fungera väl då tillgängligheten till information och dikter kan vara enklare att upptäcka än om valet hade varit på en mindre känd lyriker. Att välja Boye som exempel skapar också en tydlig koppling till den svenska kulturen. Den multimodala resursen kan då ha en intresseväckande funktion. Det finns ett tydligt samband kring det som författarna beskriver i texten i relation till fotografiet. Boyes dikt är skriven enligt flertalet av de regler och strukturer som Dahlrot och Sjöberg (2020) förklarar är lyrikens kännetecken. Eleverna har då möjligheten att direkt överskåda och ta till sig innehållet i dikten samt överblicka dessa regler och strukturer i praktiken. Syftet att välja ett motiv av en fysisk bok med denna dikt i kan även det ha en meningsskapande funktion. Dahlrot och Sjöberg (2020) visar genom fotografiet att dikter kan förekomma i böcker endast dedikerade till denna litterära form, med andra ord genom diktsamlingar. Eleverna får genom fotografiet en förståelse för att lyriken publiceras i stora verk. Valet av denna dikt kan författarna ha en djupare mening med. Detta är dock svårtydligt vad just syftet med detta kan vara. Möjligtvis vill författarna låta eleverna fundera kring vad denna dikt vill säga till läsaren.

6.2.4 *Digilär läromedel Svenska 1*

6.2.4.1 *Grekisk antik teater i Delfi*

Det första fotografiet som valts ur *Digilär läromedel Svenska 1* är hämtat ur arbetsområdet dramatik och från kapitel 1 “Att öppna dramatiken”. Fotografiet visar en grekisk antik teater i Delfi. Teatern är byggd med stora stenblock där sittplatser i en halvmåne är byggda kring en scen. Då denna teater är från antiken har teatern åldrats och blivit nedgången. I bakgrunden syns det grekiska landskapet fyllt av höga berg och träd. På scenen syns människor stå vilket skapar perspektiv till teaterns storlek (Lilja, Sivedal, Persson, Liljenskog och Cedergren, 2020).

Den tillhörande texten till fotografiet berättar kring dramatikers uppkomst. Texten inleds med en beskrivning om att dramatiken är en av litteraturens tre genrer tillsammans med epik och lyrik samt att dramatiken ursprungligen kommer från Grekland. Vidare beskriver Lilja et al (2020) att traditionen av att sätta upp dramatik på scen kan ha sitt ursprung i de Dionysos-fester som hölls varje år på våren i antikens Grekland vilket var en fest med syfte att hylla fruktbarhetsguden Dionysos. Under dessa fester samlades människor på åskådarpplatserna där sedan pjäser av genrerna tragedi och komedi sattes upp. På dessa tillställningar tävlade dramatikererna med varandra och publiken avgjorde vem som vann. Dramatikens huvudsakliga syfte redan på denna tid var att underhålla människor tillsammans med att bilda befolkningen i ämnen som politik och makt. Religiösa och moraliska frågor kunde också ges utrymme i dessa tillställningar (Lilja et al, 2020).

Valet att använda detta fotografi i förhållande till den tillhörande texten har ett tydligt kommunikationssyfte. Texten som beskriver förhållandena kring dramatik i Grekland kan inte ge samma information som fotografiet kan. Fotografiet som visar en teater i det antika Grekland skapar en förståelse för dess värde under den tiden. Perspektivet av teaterns storlek ger en meningsskapande funktion i att beskriva dess storhet, det vill säga att dramatik som både litterär form samt konstform funnits och engagerat människor under så pass lång tid, vilket det fortfarande gör idag. Läsaren får också en uppfattning om hur många människor som gick och såg teater under den antika tiden i Grekland i och med att fotografiet visar teaterplatsens storlek i förhållande till de människor som syns på fotografiet. Människorna i relation till teaterns storlek utgör viktiga beståndsdelar för att bidra till en meningsskapande funktion hos den multimodala resursen (Kress, 2010, 81–82). Vidare kan fotografiet ge en tydligare bild hur länge sedan det var dramatiken uppstod. Genom fotografiet syns denna teaters åldrande tydligt genom de utslitna stenblocken som nu finns kvar att skåda, vilket visar att många år måste ha förflutit sedan denna teater först kom i bruk. Den tillhörande texten och fotografiet kompletterar varandra i och med att läsaren kan få en bild av hur platsen såg ut där teatern uppstod. En plats där människor inte enbart deltog i festligheter och underhållning utan också en plats dit människor kom för att bli bildade i frågor kring moral, religion och politik. Elever i vår tidsålder kan möjligtvis relatera till de teaterplatser som ofta är de mest dominerade idag, stora inomhussalonger. Detta fotografi kan bilda eleverna historiskt genom att visa hur dramatikers uppkomst såg ut. Utifrån elevernas förförståelse som är en del av deras kulturella miljö har

fotografiet en meningsskapande funktion. Dels relaterar den till texten om dramatikers uppkomst, dels till att eleverna kan relatera till deras förståelse om dagens teater samt platser där dessa spelas. På grund av detta fungerar fotografiet väl som en multimodal resurs i båda dessa syften och har i och med det en meningsskapande funktion som multimodal resurs (Kress, 2010, 59, se även Kress, 2010, 81–82).

6.2.4.2 Läsande man och flygande bokstäver

Det andra fotografiet som valts återfinns i samma arbetsområde som föregående fotografi. Kapitlet är dock ett annat och heter "läsa dramatik". Fotografiet består av en ung man klädd i skjorta och slips. Mannen har händerna utsträckta framför sig och håller i en uppslagen bok. Hans blick är riktad mot den uppslagna boken. Från sidorna av den uppslagna boken flyger det ut vad som troligtvis är digitalt animerade bokstäver i olika storlekar till fotografiets vänstra överkant. Direkt under fotografiet står det "går det att läsa dramatik?" i kursiverad stil (Lilja et al, 2020).

Den tillhörande texten till detta fotografi berättar om skillnaden i att läsa en pjäs istället för till exempel en roman. Pjäsen text brukar kallas för ett manuskript eller manus. Lilja et al (2020) fortsätter beskriva vad som kännetecknar ett manuskript. Så som att det finns en presentation av karaktärer, repliker, spelmanvisningar och scenanvisningar. Manuskriftets syfte är att ge tydliga instruktioner och samtidigt möjliggöra en läsning mellan raderna. Fortsättningsvis exemplifierar Lilja et al (2020) hur ett manuskript kan se ut med ett utdrag från August Strindbergs *Fadren*, andra akten, femte scenen. Utdraget visar hur ett manuskript är format textmässigt där repliker och spelmanvisningar finns representerat. Avslutningsvis hänvisar de till webbplatsen *Runeberg* där dramat i sin helhet kan läsas eller lyssnas på (Lilja et al, 2020).

Den kursiverade texten under detta fotografi lyder "Går det att läsa dramatik?" och kan hänvisa till fotografiets syfte. Denna text tillsammans med fotografiet av en man som läser en bok där bokstäver ses flyga ur boken går att tolka som att mannen inte vet vad han läser. När han läser boken flyger bokstäverna ur den då han möjligtvis inte har tillräcklig förståelse för textens form eller innehåll. Om boken på fotografiet är ett manuskript till ett drama kan den då tänkas innehålla det som den tillhörande texten beskriver. Ett innehåll av repliker, spelmanvisningar till skådespelarna, scenanvisningar kring hur scenen ska se ut. Lilja et al (2020) menar att ett manus ska innehålla tydliga instruktioner samtidigt som det ska gå att läsa mellan raderna. Möjligtvis har mannen på fotografiet svårt att läsa mellan raderna vilket gör att det skapas en känsla av att bokstäverna i manuset flyger runt honom. Det vill säga att texten är svår att ta till sig.

Det går också tolka fotografiet omvänt. Mannen på fotografiet skulle kunna vara i fullt bruk med att läsa mellan raderna där personen i fråga renar bort överflödiga meningar och bokstäver, som inte hör till ändamålet med läsningen. Bokstäverna flyger möjligtvis förbi honom och ut ur boken vilket lämnar det nödvändigaste kvar för läsning. Fotografiets beståndsdelar, det vill säga en bok med flygande bokstäver utgör dess meningsskapande funktion. Den tänkta mottagaren av fotografiet kan uppleva problem när den ska läsa ett drama

för första gången eftersom textens uppbyggnad ser annorlunda ut. Den tillhörande texten till fotografiet möjliggör en förståelse för hur textformen ska läsas. Detta fotografi visar tydligt hur olika beståndsdelar kompletterar och tillsammans skapar en meningsfull kommunikation till betraktaren. Om en av beståndsdelarna skulle plockas bort skulle fotografiet inte fylla samma tydliga syfte. Om bokstäverna exempelvis inte skulle finnas på fotografiet lämnas endast en man som läser en bok, vilket i detta fall inte säger alltför mycket. Betraktaren skulle möjligtvis enbart reflektera över en man som läser ett manuskript. Att lägga till en beståndsdel av flygande bokstäver skapar möjligheter för djupare tolkningar av fotografiet i relation till den tillhörande texten. Den blir således en kraftfull och meningsskapande multimodal resurs i sammanhanget. Detta går i linje med Kress (2010, 81–82) resonemang om beståndsdelarnas relationella värde i ett fotografi.

6.2.4.3 *Kvinna i röd klänning*

Det tredje och sista fotografiet ur *Digilär läromedel Svenska 1* är valt från arbetsområdet ”Skönlitteratur och läsning” och ur kapitlet ”Viktiga begrepp i en litteraturanlys”. Fotografiet består av en kvinna iklädd en röd klänning. Fotografiet ser ut att vara fotat i en studio på grund av den enhetliga och enfärgade bakgrunden samt ljussättningen. Kvinnans underkropp är riktad mot vänster medan överkroppen är riktad mot fotografen. Hon har ett svart armband, ett svart skärp samt en svart mask som döljer delar av hennes ansikte. Precis under fotografiet står det ”Vad kan en kvinna i röd klänning symbolisera?” i kursiverad stil.

Detta kapitel berättar mer om olika litterära begrepp som kan vara användbara vid analys av litteratur. Exempelvis berättar Lilja et al (2020) mer om begrepp som tema och motiv, genre och miljö- och personbeskrivningar. Detta fotografi är placerat under en underrubrik som lyder ”Symbolik och bildspråk”. Den tillhörande texten berättar att skönlitteratur kan tolkas på flera sätt och att det är vanligt med symboler och bildspråk i skönlitterära texter. Vidare står det att läsare som är uppmärksam kan finna symbolik och bildspråk och på så sätt fördjupa sina analyser av texten. Detta är vad Lilja et al (2020) kallar för att läsa mellan raderna. På detta sätt kan läsaren finna dolda budskap. Texten avslutas genom att förklara att lyrik är den skönlitterära textform som innehåller mest symbolik och bildspråk.

Detta fotografi kan tänkas uppmana till reflektion och diskussion. Kvinnan i den röda klänningen kan symbolisera något, vilket också texten under fotografiet ställer sig frågande till. Denna text uppmanar läsaren till att reflektera över vad denna symbolik kan tänkas vara. Fotografiet har en tydlig koppling till den tillhörande texten i vilken Lilja et al (2020) menar att skönlitteratur ofta kan tolkas på flera sätt genom att olika läsare kan tolka symbolik och bildspråk på olika sätt. Kvinnan i den röda klänningen kan också tolkas på flera sätt. Texten ger en indirekt uppmaning till att leta efter dolda budskap, vilket fotografiet kan fungera som en övning till. Betraktaren får möjlighet att reflektera. I en första anblick av kvinnan är det egentligen svårt att finna någon konkret mening. Detta kan vara ett sätt att spegla hur symbolik och bildspråk kan vara svår att upptäcka i litterära texter. Med tid och övning att synliggöra symbolik och bildspråk kan förståelse uppstå och mer nyanserade analyser av skönlitterära

texter göras. Denna multimodala resurs har alltså mer än ett informativt syfte. Den skapar en interaktion där läsaren uppmanas att aktivt reflektera och resonera kring fotografiets innebörd. Läsaren kan exempelvis reflektera kring frågor om vad färgen på klänningen, vad den svarta masken samt vad kvinnans kroppsspråk kan symbolisera. Resultaten av dessa reflektioner kan på detta vis tydliggöra att vi människor kan tolka annorlunda.

6.3 Likheter och skillnader i användandet av fotografier som multimodal resurs

Denna del av arbetet syftar till att beskriva vilka likheter och skillnader som uppmärksammats i läromedlen gällande vilket kommunikationssyfte de valda fotografierna fyller samt beskriva vilken meningsskapande funktion de innehar och göra jämförelser.

Genom en överblick av de analyserade fotografierna synliggörs tydliga likheter i hur de används och till vilket syfte. Först och främst finns det oftast ett tydligt samband mellan text och fotografi. Det som den tillhörande texten beskriver skildras utifrån ett annat perspektiv genom den multimodala resursen. Det kan också finnas en tillhörande text som direkt relaterar specifikt till fotografiet i fråga där denna text syftar till att tydliggöra fotografiets syfte samt för att ställa frågor eller skapa diskussion kring det valda fotot. Majoriteten av fotografierna har en stor meningsskapande funktion i och med den sociala och kulturella kontext som de är en del av. De tänkta mottagarna, det vill säga eleverna på gymnasiet, kan relatera till vad fotografierna illustrerar i och med deras tidigare erfarenheter och referenser. Det finns dessutom en tydlighet i fotografiernas arrangemang av beståndsdelar, vilket är något som ökar potentialen i funktionen av dess kommunikationssyfte. Till exempel i fotografiet "mannen med klockan" i läromedlet *Svenska 1 helt enkelt* uppstår meningen med fotografiet i beståndsdelarna och dess arrangemang. Mannen och klockan utgör fotografiets två beståndsdelar och att mannen har blicken riktad mot klockan utgör en del av fotografiets arrangemang. Dessa aspekter av fotografiet skapar förståelse för dess funktion vilket är att tydliggöra och skapa reflektion över tid och ordning. I jämförelser mellan läromedlen går det att finna både likheter och skillnader. De likheter som främst är representerade handlar om fotografier där såväl helheten som delarna i fotografiet samspelar och illustrerar det den tillhörande texten behandlar. Fotografiet på Bob Dylan är ett exempel på detta. Texten som handlar om poesins och lyrikens kännetecken och dess nära koppling till låttexter konkretiseras med ett fotografi på en av världens kändaste låtskrivare. Fotografiets beståndsdelar, Bob Dylan tillsammans med instrument i en musikstudio, skapar en helhet som i sin tur fungerar väl för att illustrera och konkretisera den information som texten förmedlar. Markstedt och Eriksson (2017) har också i detta fall valt att tillföra två stycken faktarutor om Bob Dylan för att ge en bredare förklaring till fotografiet vilket stödjer valet av detta fotografi som multimodal resurs för just denna text. Fotografiet och texten kompletterar varandra på ett tydligt sätt. Det finns fler fotografier som kan liknas vid detta fotografi på Bob Dylan. Exempelvis fotografierna "kvinna med vykort", "Harry Potter och hippogriffen Vingfåle", "Karin Boye" och "grekisk antik teater i Delfi". Alla dessa fotografier fungerar väl som multimodala resurser i läromedlen då de på ett tydligt sätt illustrerar det som den tillhörande texten informerar om.

I några av fotografierna är dess meningsskapande funktion inte lika uppenbar. Fotografiet “kvinna på café och flygande duvor” ur läromedlet *Svenska 1 helt enkelt* samt fotografiet “katt med tulpaner” ur läromedlet *Svenska impulser 1* upplevs inte lika tydliga som de andra. Detta på grund av att de inte har lika uppenbara kopplingar till den tillhörande texten. Tolkningarna kring deras meningsskapande funktioner blev i viss mån så pass subjektiv att de blev svåra att förstå. Fotografiernas beståndsdelar och arrangemang skapade inte någon utvecklad förståelse för fotografiernas helhet. Utifrån elevernas synvinkel, vilka är de tänkta mottagarna kan även detta resonemang appliceras. För att fotografierna ska få en funktion som meningsfull i ett kommunikationssyfte behöver arrangemanget av beståndsdelarna tydligt illustrera dess syfte (Kress, 2010, 81). I och med fotografiernas breda tolkningsutrymme och otydliga arrangemang av beståndsdelar upplevs de inte utgöra en meningsfull funktion, särskilt inte i jämförelse med de andra valda fotografierna som analyserats.

Ett annat exempel kring fotografiers skilda funktioner är fotografiet “kvinna i röd klänning”. Detta fotografis syfte är inte enbart att illustrera textens information, utan också att skapa reflektion och diskussion. Fotografiet har dessutom en tillhörande text som direkt uppmanar betraktaren att reflektera kring vad kvinnan i den röda klänningen kan symbolisera. Detta skiljer sig markant från fotografiet av exempelvis “grekisk antik teater i Delfi”, vars främsta funktion är att informera och skapa intresse. Dessa två fotografier i jämförelse med varandra fyller alltså olika kommunikationssyften.

Resultatet visar att det går att finna fler likheter än skillnader i användningen av fotografier som multimodala resurser i de olika läromedlen. Användandet av fotografierna syftar främst till att skapa en vidare förståelse för det som den tillhörande texten informerar om. Ofta relaterar då fotografiet till texten genom en illustration. Fotografierna vill vidare förtydliga, informera, skapa reflektion och diskussion, underhålla och skapa engagemang samt fungera som ett verktyg för kunskapsbyggande. Fotografiernas arrangemang av beståndsdelar tydliggör deras syfte och de fungerar väl i de tänkta mottagarnas sociala och kulturella miljö. I och med alla dessa aspekter har fotografierna en hög meningsskapande funktion och fungerar väl som multimodala resurser.

7. Diskussion

Detta arbete har anammat teoretiska utgångspunkter från det socialsemiotiska perspektivet på multimodalitet. Närmare bestämt Kress (2010, 59, se även Kress, 2010, 81–82) resonemang om multimodala resursers potential som meningsskapande. Multimodala resurser har en metaforisk innebörd som blir meningsskapande i kulturella och sociala miljöer. En bilds meningsskapande funktion utgörs av arrangemanget hos beståndsdelarna i det. I vår undersökning har vi utgått från dessa resonemang för att uppnå vårt syfte. Bild i den breda bemärkelsen har i vår undersökning avgränsats till endast den multimodala resursen fotografi. Ett urval av totalt tolv fotografier med tillhörande text från arbetsområdena epik, lyrik och dramatik valdes för analys. Tre stycken från varje läromedel. En aspekt som var framträdande var att det till övervägande del fanns ett samspel mellan fotografi och tillhörande text. Fotografierna i läromedlen fungerar ofta som multimodala resurser då deras beståndsdelar och arrangemang antingen tillför ytterligare information vid sidan av texten eller konkretiserar samt illustrerar textinnehållet. De flesta av de multimodala resurserna hade meningsskapande funktion då de upplevs som relaterbara för elever som går på gymnasiet i och med att de passar in i deras sociala och kulturella kontext. Undersökningen visade exempel på multimodala resurser vars funktioner och meningsskapande möjligheter uppfattades otydliga. Det fanns i dessa fall ingen tydlig koppling mellan fotografi och textinnehåll. Detta på grund av att beståndsdelarna i fotografiet i förhållande till textinnehåll inte gav någon ytterligare förståelse eller mening.

I relation till tidigare forskning, exempelvis Norbergs (2019) undersökning kring multimodala resurser i läromedel i ämnet matematik fann även hon liknande resultat kring multimodala resursers relation till varandra. Det vill säga de kan komplettera varandra för att därigenom förtydliga och förklara fenomen. Däremot upptäckte hon också ett resultat där multimodala resurser kan förvirra mer än förtydliga. Hon menade i detta avseende att de multimodala resurserna inte uppfyllde sitt kommunikationssyfte. Detta var något som vi också kunde urskilja i vår undersökning. Exempelvis i det analyserade fotografiet “katt med tulpaner” går ovanstående resonemang att urskilja. Fotografiet hade ingen tydlig koppling till den tillhörande text och beståndsdelarna samt dess arrangemang gav ingen fruktbar information. Fotografiet som multimodal resurs upplevdes förvirra mer än tillföra. Trots att detta arbete undersökt ämnet svenska och läromedel i det ämnet medan Norberg (2019) undersökt läromedel i matematik går det att finna likheter i respektive resultat.

Wangs (2013) studie där en jämförelse mellan monomodala och multimodala texter skett har även den likheter med vår. Även om inte vi undersökte monomodala texter på det sätt som Wang (2013, 144) gjort upptäckte vi liknande resultat gällande den multimodala textens funktioner. Wang (2013, 144) hävdar att den multimodala texten kan skapa en effekt som är intresseväckande hos läsaren eller åskådaren. Detta är något som vi också uppmärksammat i vår studie. Till exempel har fotografierna “Litteraturmagasinet Babel” och “Karin Boye” tydliga intresseväckande funktioner. Eleverna som är de tänkta mottagarna kan exempelvis med hjälp av dessa multimodala resurser bli mer intresserade av litteratur och lyrik. Om författarna till exempel hade valt att ta bort fotografiet på Karin Boyes dikt får eleverna endast bekanta sig

med en monomodal text. Fotografiet på Boyes dikt visar hur en dikt kan se ut både innehållsmässigt och stilmässigt. Fotografiet uppmärksammar och belyser även en av de största svenska lyrikerna genom tiderna. Eleverna kan samtidigt reflektera över diktens innehåll. Om denna multimodala resurs plockats bort skulle möjligtvis dessa aspekter blivit dolda för eleverna. Författarna hade utan fotografiet behövt formulera sin information på ett annat sätt för att göra den meningsfull. På det sätt som Wang (2013, 144) beskriver den monomodala texten, hade den behövt varit djupgående och heltäckande. En sådan text kan i elevernas perspektiv vara svårare att ta till sig.

Magnussons (2014) avhandling har en didaktisk inriktning med fokus på att utvärdera den multimodala teorin och vilka möjligheter den medieteknologiska utvecklingen kan ge i ett undervisningssyfte. I vår undersökning har vi uppmärksammat att fotografier som har en nära koppling till elevers sociala och kulturella miljöer har störst potential att bli meningsskapande. Magnusson (2014, 242) menar i sin tur att nutidens förutsättningar och villkor ska tas i beaktning när didaktiska verktyg ska användas för att utveckla elevers meningsskapande. Detta innebär då att det måste finnas ett icke-hierarkiskt och istället en inkluderande syn på multimodala resurser. Hon menar att det inte ska finnas en multimodal resurs som anses ha en högre meningsskapande funktion än någon annan. Dessutom menar hon att det bör tas i beaktning för att skapa en större beredskap och flexibilitet för framtiden samt för det krav som de snabba samhällsförändringarna medför. Detta går i linje med vad vi upptäckte i vår undersökning och styrker det som Magnusson (2014, 242) hävdar i sin avhandling. Det vill säga att användningen av olika multimodala resurser ska vara inkluderande och baserade på deras meningsskapande funktion för mottagarna. Majoriteten av de undersökta fotografierna vi undersökt är didaktiska verktyg som skapar mening för eleverna.

Dermata och Skarpelos (2017) genomförde en studie kring barns läsförståelse av korta berättelser med bilder. De upptäckte bland annat att bilderna och beståndsdelarna i dem hade stor betydelse för förståelsen av innehållet. Deras slutsats var att när barnen läste i ett meningsskapande syfte kopplades de multimodala bilderna till deras tidigare erfarenheter vilket utgör förutsättningar för deras vidare tolkningar (Dermata och Skarpelos, 2017, 200–202). I relation till vår undersökning har vi också påvisat hur ett fotografis beståndsdelar och arrangemang är viktiga för att fotografiet ska fungera i ett meningsskapande syfte. Dessutom har vi uppmärksammat likt Dermata och Skarpelos att tidigare erfarenheter är viktiga för att multimodala resurser ska ha en meningsskapande funktion. Ett exempel på detta är fotografiet "Harry Potter och hippogriffen Vingfåle". I detta fall väljer författarna både att skriva om Harry Potter och visa ett fotografi av honom ur en av filmerna i serien om honom. Detta visar på hur författarna kan relatera till elevernas tidigare erfarenheter i valet av multimodal resurs. Harry Potter är en välkänd karaktär och något som de flesta elever kan ha kännedom om. På detta sätt kompletterar inte bara texten och fotografiet varandra i ett informellt och konkretiserande syfte utan skapar även intresse och en relation till elevernas sociala och kulturella miljö.

Resultatet av vår undersökning styrker på flera sätt vad den tidigare forskningen uppmärksammat inom det multimodala forskningsfältet. Vi har med vår forskning visat hur

fotografier i läromedel för Svenska 1 kursen i gymnasiet samspelar med textinnehåll samt hur dessa fotografier kan likna och skilja sig från varandra i olika kommunikationssyften. Vissa av fotografierna kunde ha en större meningsskapande funktion i ett syfte av att vara intresseväckande, andra informella medan vissa enbart illustrerar samt bekräftar det som texten berättar om. Vissa fotografier uppmanar också betraktaren till att reflektera och diskutera. Vi fann att en del fotografiernas funktioner i högre grad var otydliga i dess funktionella syfte då beståndsdelarna och arrangemangen av dessa inte gick att relatera till texten. Vi har därmed uppfyllt arbetets syfte, att visa hur fotografierna samspelar med text samt vilka likheter och skillnader som råder mellan fotografierna och deras tillhörande texter.

Vi har i denna undersökning också gjort en kvantitativ analys av hur många fotografier som totalt gick att finna i de utvalda läromedlen kring arbetsområdena epik, lyrik och dramatik. En illustration av detta resultat har presenterats med hjälp av stapeldiagram. Vad detta visade var att tre av de fyra valda läromedlen hade i förhållandevis jämnt antal fotografier representerade. *Svenska impulser 1* hade 33 fotografier, *Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1* hade 28 fotografier och *Digital läromedel Svenska 1* hade 31 fotografier. Läromedlet *Svenska helt enkelt 1* hade enbart fyra fotografier. I relation till vad den kvalitativa forskningen visade kan valet av läromedel för lärare skapa större didaktiska möjligheter. De läromedel som innehar en större mängd fotografier som är meningsskapande kan göra undervisningen mer värdefull för eleverna i sitt kunskapsbyggande.

8. Slutsatser

Denna studie har påvisat likheter och skillnader i antalet fotografier som multimodal resurs i de undersökta läromedlen. Det var framförallt läromedlet *Svenska helt enkelt 1* som skilde sig från de övriga i undersökningen med ett resultat som påvisade enbart fyra stycken fotografier på det arbetsområde som behandlar fiktivt berättande i form av lyrik, epik och dramatik. Analysen av de övriga läromedlen, *Svenska impulser 1*, *Digilär läromedel Svenska 1* och *Nationalencyklopedien läromedel Svenska 1* visade ett förhållandevis jämnt resultat kring antalet representerade fotografier i samma arbetsområde med sina 33, 28 respektive 31 stycken.

Analysen av tre stycken fotografier med tillhörande texter från varje läromedel har visat att det i majoriteten av exemplen finns ett tydligt samspel mellan den multimodala resursen och texten. De flesta av de undersökta fotografierna fyller sina kommunikationssyften och innehåller meningsskapande funktioner. Potentialen som meningsskapande synliggörs i och med arrangemanget av beståndsdelarna i fotografierna samt att de fungerar väl i den sociala och kulturella miljön som de används i. I två av de valda fotografierna var den meningsskapande funktionen inte lika tydlig som i de övriga fotografierna. Anledningen till detta var framförallt att fotografiets beståndsdelar och arrangemang av dem inte tillför någon information om deras syfte. Det fanns inte heller något tydligt samspel mellan den multimodala resursen och den tillhörande texten i dessa fall.

Vi har dessutom synliggjort såväl likheter som skillnader kring fotografiernas kommunikationssyfte. I vissa fall syftade fotografierna till reflektion och diskussion medan i andra fall fungerade de som illustrationer som förtydligar textinnehållet. Vissa fotografier kunde vara informella och tillföra information som inte textinnehållet belyste. Ofta hade fotografierna flera syften där de kombinerar ovanstående kommunikationsfunktioner. Exempelvis kunde en del fotografier vara både illustrativa och informella medan andra kunde vara informella och uppmana till reflektion.

9. Framtida forskning

Vi har i vårt arbete valt att avgränsa oss till endast den multimodala resursen fotografi. Det finns stora utrymmen för vidare forskning med fokus på andra multimodala resurser. Till exempel har den digitala utvecklingen vidgat gränserna för användandet av nya och fler multimodala resurser. Det skulle vara intressant att ta del av undersökningar med fokus på olika digitala kommunikationssätt och i vilken grad de fyller en meningsskapande funktion. Speciellt utifrån perspektivet som pedagog där nya undervisningsformer kan anammas och utvärderas.

Den undersökning som vi presenterat med detta arbete skulle kunna breddas och utvecklas. Det vill säga att undersöka ett större material genom att undersöka fler kurser inom ämnet Svenska, fler läromedel, arbetsområden, fotografier men även fler olika multimodala resurser. I en sådan undersökning skulle det vara möjligt att uppmärksamma fler likheter och skillnader samt kunna dra fler slutsatser kring detta.

Denna undersökning skulle också vara möjlig att genomföra även på andra kurser i gymnasieskolan. Till exempel kan fotografier eller andra multimodala resurser undersökas i ämnen som matematik, kemi, engelska eller religion. Det skulle då också vara en möjlighet att jämföra ämnen med varandra gällande läromedel samt hur olika multimodala resurser används och till vilka syften.

Referenser

Björkvall, Anders (2019). *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Andra upplagan
Lund: Studentlitteratur

Digilär, om digilär <https://digilar.se/om-digilar/om-digilar/> (hämtad 2020-02-27)

Digilär, Läsa, förstå och själv producera skönlitteratur - koppling till ämnesplanen och Svenska 1 <https://app.digilar.se/contents/fd7d26f9-c802-4b1e-8114-bf08161ea732> (hämtad 2020-02-27)

Digilär, Svenska 1 för gymnasiet - Läsa <https://app.digilar.se/areas/7afb4c97-6ac6-4b06-8553-3ca9b132b1fd> (hämtad 2020-02-27)

Edvardsson, Jenny, Godhe, Anna-Lena & Magnusson, Petra (2018). *Digitalisering, literacy och multimodalitet*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur

Edwards, Steve (2007). *Fotografi: en introduktion*. Stockholm: Raster

Eggeby, Eva & Söderberg, Johan (1999). *Kvantitativa metoder: för samhällsvetare och humanister*. Lund: Studentlitteratur

Hacking, Juliet (red.) (2013). *Det här är fotografi: hela historien från 1826 till idag*. Stockholm: Norstedt

Hellspong, Lennart (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur

Janss, Christian, Melberg, Arne & Refsum, Christian (2004). *Lyrakens liv: introduktion till att läsa dikt*. Göteborg: Daidalos

Jewitt, Carey (red.) (2009). *The Routledge handbook of multimodal analysis*. London: Routledge

Kermata, Katerina and Skarpelos, Yannis (2017). 'What the Words Do Not Say: SFS for Children under the Light of Social Semiotic Theory Case Study—'Horis sosivio'', *Journal of Visual Literacy*, 36(3–4), pp. 2020–221. Available at: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=shib&db=eric&AN=EJ1171008&site=ehost-live> (Accessed: 8 May 2020).

Kress, Gunther R. (2010). *Multimodality: a social semiotic approach to contemporary communication*. London: Routledge

Lilja Waltå, Katrin (2011). *Läroböcker i svenska?: en studie av ett läromedel för yrkesförberedande gymnasieprogram och dess modelläsare*. Licentiatavhandling Malmö : Malmö högskola, 2011

Lindberg, Stefan F. (2006). *Det fotografiska bildspråket*. 1. uppl. Malmö: Liber

Magnusson, Petra (2014). *Meningsskapandets möjligheter: multimodal teoribildning och multiliteracies i skolan*. Diss. Malmö: Malmö högskola, 2014

Markstedt, Carl-Johan & Eriksson, Sven (2017). *Svenska impulser 1*. Andra upplagan Stockholm: Sanoma utbildning

Nationalencyklopedin, drama. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/drama> (hämtad 2020-02-27)

Nationalencyklopedin, lyrik. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/lyrik> (hämtad 2020-02-26)

Nationalencyklopedin, epik. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/epik> (hämtad 2020-02-26)

Nationalencyklopedin, epos. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/epos> (hämtad 2020-02-26)

Nationalencyklopedien, digitala läromedel <https://www.ne.se/info/skolor/digitala-laromedel/> (hämtad 2020-02-26)

Nationalencyklopedien, Svenska 1 läromedel <https://laromedel.ne.se/reader/34999/51> (hämtad 2020-02-26)

Nilsson, Annika & Winqvist, Lena (2018). *Svenska helt enkelt 1*. Andra upplagan Lund: NA Förlag

Norberg, Malin (2019). 'Potential for Meaning Making in Mathematics Textbook: A Multimodal Analysis of Subtraction in Swedish Year 1', *Designs for learning*, 11(1), pp. 52-62. Available at: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=shib&db=eric&AN=EJ1235496&site=ehost-live> (Accessed: 8 May 2020).

SAOB, multi <https://www.saob.se/artikel/?seek=multi&pz=1> (hämtad 2020-02-25)

SAOB, modus <https://www.saob.se/artikel/?seek=modus&pz=1> (hämtad 2020-02-25)

Sjöberg, Birthe (2006). *Dramatikanalys: en introduktion*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Skolverket <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan> (Hämtad 2020-02-13)

Van Leeuwen, Theo (2004). *Introducing social semiotics*. London: Routledge

Vulovic, Jimmy (2013). *Narrativanalys*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Wang, Kelu (2013). *Showing or Telling a Story: A Comparative Study of Public Education Texts in Multimodality and Monomodality*. *English Language Teaching*; Vol. 6, No. 2; 2013. doi:10.5539/elt.v6n2p136